

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

29-30 липня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

29-30 липня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 липня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 85 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	6
<i>Bilokin O.V.</i> ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN THE UKRAINIAN ECONOMY	6
<i>Bykhovchenko V.O.</i> STRATEGIES FOR INCREASING THE COMPETITIVENESS OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES	9
<i>Hrechko O.Yu.</i> STRATEGIC MANAGEMENT IN THE ACTIVITIES OF MECHANICAL ENGINEERING ENTERPRISES.....	12
<i>Lystopad Ye.I.</i> THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALISATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY	15
<i>Markov V.S.</i> ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF THE ENTERPRISE AS A KEY FACTOR OF SUCCESS AND PROFITABILITY	17
<i>Vikhrenko I.V.</i> STRATEGIC MANAGEMENT AND REALISATION OF THE COMPANY'S COMPETITIVE ADVANTAGES	19
<i>Виноградов В.В., Пугида Д.А.</i> РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА МІСТОБУДУВАННЯ.....	22
<i>Грицишен В.А.</i> ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ.....	24
<i>Огданська О.Д.</i> ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	27
<i>Огданська О.Д.</i> ОЦІНКА СУЧАСНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПАРАДИГМИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	29
<i>Пирог В.В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ІННОВАЦІЯМИ	31
<i>Слободян Н.В., Пастушок А.С.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	33
<i>Угоднікова О.І.</i> ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГ	35

Фесенко О. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ	37
Фісуненко Н.О. ОЦІНЮВАННЯ ДОСТРОКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ПАРАДИГМИ	39
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	40
Гадинко О. ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНЕ ТА ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ МІСТА СТОРОЖИНЕЦЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: 1918-1940 РР.	40
Каширіна О.О. НАЙВЕЛИЧНІШІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	46
Сіра Н.П. ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В СЕЛІ МЕЗИН ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	49
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	55
Бурман К.І., Екман М.С. НОТНЕ ВИДАННЯ «АЛЬБОМ ФОРТЕПАННОЇ МУЗИКИ» МИРОСЛАВА ЕКМАНА У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРТЕПАННОГО МИСТЕЦТВА ЗАКАРПАТТЯ.....	55
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	57
Васильєв В.С. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ МАРКЕТИНГ	57
Засімович О.І. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	60
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ.....	62
Омелянук А. СПЕЦИФІКА КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	62
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	65
Вяткін К.І., Гончаров Р.В., Цигенко П.С. ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ У СИСТЕМІ МІСТОБУДУВАННЯ.....	65
Щибренко С.А. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНТЕРНЕТ-РЕЧЕЙ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЗАХІД З ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	68

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ.....70

Гречкосій Р.М. ДОМЕНИ ЦІННІСНИХ ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА70

Квачевська О.О. ЕТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ ФАНДРАЙЗИНГУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ74

Панамаренко Д.М. ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ76

ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....79

Капустіна М.В. ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ З РОЗШУКУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ І ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ ОСІБ79

Хименко А.О. НАЗК ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ81

Шевчук П.В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПЕРІОДІВ ..83

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

UDC 330.322

Bilokin O.V.*2nd year PhD student**European University, Uman branch*

ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN THE UKRAINIAN ECONOMY

The challenging economic situation in Ukraine, marked by growing negative trends due to the military conflict, increases the relevance of foreign investment. The state of the economy has a significant impact on the country in terms of its potential recovery capacity after the war.

The war has not caused Western investors to lose interest in Ukraine and is not limited to arms manufacturers. Despite its lingering problems and high risks, Ukraine is still of interest to pragmatic Western investors. For Ukraine, investment is a source of funding for economic recovery.

According to the National Bank of Ukraine, in 2023, foreign direct investment (FDI) in Ukraine totalled USD 4247 million, which is 7.6 times higher than in 2022, but 42% less than in 2021. It should be noted that this data may not reflect the true recovery of investment from abroad. The main capital inflows are usually the result of businesses operating and reinvesting their profits. As of the beginning of 2024, FDI stocks or accumulation amounted to USD 55.2 billion, which is 6.3% higher than at the beginning of 2023 and 16.5% less than at the beginning of 2022 [3].

The volume of foreign direct investment in Ukraine is insignificant, which makes it difficult to address the problems in the economy, mainly related to its heavy dependence on raw materials and inefficiency in certain sectors. Unlike developed countries, which have access to advanced technologies and infrastructure, transition countries, including Ukraine, need to invest heavily in their formation and development.

At the current stage of Ukraine's development, significant opportunities for investment are expected in the machine building, aviation and shipbuilding sectors, as well as in the production of agricultural machinery. Attracting additional investments in the aviation sector will help to launch mass production of new models of passenger and transport aircraft developed by Ukrainian engineers. Domestic enterprises have an appropriate production base and potential to meet Ukraine's needs in the field of technology [1; 2].

Attracting investment in the development of agricultural machinery production will help to boost the introduction of advanced technologies in the field of modern machinery and the cultivation of vegetables and fruits. This will increase demand for such products, which in turn will encourage consumers. In the fuel and energy sector, there are significant opportunities to invest in modernisation and technical re-equipment programmes for nuclear, thermal and hydroelectric power plants, the industry telecommunications system, power lines and heating networks, as well as for the modernisation and future construction of gas pipelines.

Undoubtedly, a significant increase in the investment attractiveness of the non-energy sector will help improve the financial condition of companies in this area by increasing the level of payment discipline. In the telecommunications sector, the creation of digital communication

channels, the expansion of the use of the latest network technologies, and the expansion of mobile and Internet networks are particularly promising for foreign investors [2].

The privatisation of defence companies, the domestic market, and the stabilisation of military equipment production are all conducive to profitable investment. Increased investment in this sector will allow for the introduction of the latest scientific and technological advances, modern methods of storing raw materials, reduce costs at all stages of production, improve labour organisation, and reduce labour, fuel, energy and material costs.

The main problems that hinder the process of attracting foreign investment to Ukraine are:

- Corruption and inefficient judicial system (inability to protect property rights or fairly resolve business disputes);
- Imperfection of the legal framework (quality and non-transparency of legislation, which can be interpreted ambiguously, as well as the practice of constant changes in legislation);
- High level of bureaucracy (the need to obtain a large number of permits from various authorities);
- Customs barriers;
- Lack of an effective insurance system (underdeveloped mechanisms of state insurance of foreign investments);
- Insufficient state funding of domestic research institutions;
- Lack of an own system for assessing the investment climate of countries and their individual regions;
- Low level of protection of the rights of potential investors;
- Unreliability of the banking system;
- Lack of experienced and qualified project management professionals;
- Low living standards of citizens and reduced purchasing power due to inflation;
- Lack of practical experience, poor development of venture capital infrastructure in Ukraine.

For the successful implementation of the government's investment policy, it is important to innovate and modernise industries that will determine the country's competitiveness in the near future and contribute to the creation and development of new economic approaches in terms of defence capability. This will contribute to sustainable growth in the long term. Innovative development will contribute to increased productivity, scientific and technological modernisation, and structural transformation of the economy.

Specific proposals should be developed to address Ukraine's investment problems by introducing short-term legislative and administrative measures aimed at improving the situation in attracting and retaining investors, as well as stimulating new investment in the country's economy through specialised local initiatives.

It is necessary to immediately launch a process of synergy between the government and target groups of citizens to create and implement an effective strategy for attracting investment in the country's economy to strengthen its defence capability. The key tasks for the short term should include analysis and improvement of draft legislation to improve the investment and innovation environment in Ukraine, their adaptation to the real problems faced by foreign investors; detailed analysis of the problems of foreign investors in Ukraine, including systemic and radical changes in public policy, taking into account the views and proposals of all stakeholders for their further solution.

REFERENCES

1. Bohashko O. L. Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz: Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). 2018. In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].
2. Hornyk V. H. Problems of attracting foreign investments in the economy and their impact on the security and defence capacity of Ukraine. Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law. 2023. No. 1. P. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.6> [in Ukrainian].
3. Savchenko M. V. and Stepaniuk V. L. Attraction of foreign investments in the economy of Ukraine: trends, problems and prospects of post-war reconstruction. Actual problems of economics. 2024. No. 6 (276). P. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-276-6-15> [in Ukrainian].

Bykhovchenko V.O.
2nd year PhD student
European University, Uman branch

STRATEGIES FOR INCREASING THE COMPETITIVENESS OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

Strategic management of machine-building enterprises is of great importance in today's environment, as this industry is one of the key sectors of the national economy. The development of technology, changing consumer requirements, geopolitical crises and wars all create difficult conditions for machine-building enterprises. The relevance of this topic lies in the need for effective management of enterprises in a competitive environment. It is important to develop strategies that will allow companies to remain competitive and ensure sustainable operation even in times of war.

Competition stimulates market development and entrepreneurship, but requires enterprises to develop strategies aimed at survival and demonstration of the best qualities in the competition, as well as efficient and cost-effective satisfaction of consumer needs [1].

Competitiveness can be considered as an integrated characteristic of the competences, values and competitive advantages of an enterprise that form its positive features compared to competitors in the market. Competitiveness management is crucial for enterprises, since in order to develop a competitive strategy in the market, it is necessary to analyse their competitive advantages, strengths and weaknesses to improve performance.

J. Manzella identified five key strategies of enterprise competitiveness [3]. One of these strategies – focusing on the core competencies of the enterprise – contributes to a better focus on the main product of the enterprise and delegation of non-essential functions to other businesses. Attracting and retaining the right talent is an integral part of effective human resource management. Highly skilled workers with the ability to think critically, solve complex analytical tasks and work with complex technologies are essential to succeed in today's business environment. It is important for enterprises to create favourable working conditions, actively invest in the professional development of employees, regularly improve their qualifications, and cooperate with higher education institutions to ensure the supply of qualified personnel. Customer orientation also occupies a central place in the company's development strategy, as meeting the changing needs and desires of consumers allows to ensure competitive advantages and maintain customer loyalty. Reducing costs in enterprises requires constant improvement of processes and optimization of work, stimulation of effective communication and coordination between all divisions.

In order to choose an effective strategy to improve competitiveness, it is necessary to consider the classification of strategies. The classification of enterprise strategies is shown in Table 1.

Classification of enterprise strategies

Signs	Type of strategy
By stages of the enterprise life cycle	Growth strategy, limited growth strategy, stabilisation strategy, reduction strategy.
By level of management	Corporate strategy, business strategy, functional strategy, operational strategy.
By areas of activity	Product strategy, market strategy.
By method of achievement	Focus strategy, diversification strategy, minimum cost strategy, differentiation strategy.
By competitive position in the industry, market segment	Strategy of the leader, strategy of the follower, strategy of the challenger, strategy of the newcomer.
Depending on market demand	Development marketing strategy, incentive marketing strategy, conversion marketing strategy, maintenance marketing strategy, remarketing and remarketing strategy.
By functional criterion	Marketing strategy, production strategy, financial strategy, organisational strategy, social strategy.
By the level of business globalisation	The strategy of narrow specialisation, the strategy of diversification.

Source: [2, p. 251]

Reducing costs in enterprises requires constant improvement of processes and optimization of work, stimulation of effective communication and coordination between all divisions of the company. Greater savings, which are passed on to consumers, allow the enterprise to gain a competitive advantage. Going beyond the domestic market through exports or investments is important for the company's development. Creating strategic alliances and partnerships is a sound strategy for analysing specific market needs and demographic trends that often reflect consumer tastes and spending habits.

Global competition, economic recession, rapidly changing technological trends and growing consumer demands force businesses to review, improve or transform their strategies in order to maintain or strengthen their market positions.

Differentiation and focus strategies are among the most effective strategies for building competitive advantage in today's business environment. Many domestic companies have changed their business focus or focused on a limited range of key products. At the same time, the focus on focusing affects the way the company interacts with suppliers and customers, which is impossible or inefficient to carry out within the organisation, leading to the cutting off of non-margin or high-cost business processes or their outsourcing.

Among the strategies that contribute to the competitiveness of an enterprise, marketing strategy, production strategy, financial strategy, organisational strategy and, in particular, social strategy are actively used. All of these strategies are aimed at deep cooperation with partners, as many domestic enterprises face the problems of delivery delays, damage to warehouses and transport routes, border obstacles, transport shortages, rising fuel prices, lack of electricity and other problems [4].

When developing a strategy for machine building enterprises, it is necessary to take into account the stage of economic development of the enterprise and its strategic type. Successful

implementation of the strategy should lead to scientific and technological developments and increased production efficiency.

In order to achieve a synergistic effect, it is advisable to implement these strategies in a comprehensive manner in various combinations, which will minimise the risks for the enterprise, taking into account the peculiarities of the domestic market in the context of war.

An analysis of the state and structure of Ukraine's machine building industry has shown its strategically important role in the country's economy. However, the military aggression has resulted in a significant decline in production volumes. The problems were exacerbated by the export orientation, the small share of machine building products in total industrial production and the increased exports of raw materials.

Nevertheless, the development of Ukraine's machine-building industry is promising, as it has a number of competitive advantages related to the availability of a strong raw material base, innovative and scientific potential, and a large domestic market. Therefore, it is advisable to implement a set of measures that include the development of effective state programmes and strategies for the development of the industry, stimulation of innovative development of enterprises and introduction of the latest technologies to ensure the production of high-quality and high-tech products.

REFERENCES

1. Bohashko O. L. Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz: Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). 2018. In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].
2. Gamova O. Investigation of the main strategies for increasing the competitiveness of machine-building enterprises and determining their features. Scientific journal HERALD of Khmelnytskyi National University. 2019. No. 6, Vol. 1. P. 249–253. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2019-276-6-263-268> [in Ukrainian].
3. Manzella J. Five Essential Strategies To Enhance Competitiveness. 2014. URL: <http://www.manzellareport.com/index.php/strategies-section/826-five-essential-strategies-to-enhance-competitiveness> [in English].
4. Sapotnitska N. and Kozak V. Strategies for increasing the competitiveness of the enterprise and their synergy in the conditions of war. Transformational economy. 2023. No. 2 (02), P. 49–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-9> [in Ukrainian].

Hrechko O.Yu.
2nd year PhD student
European University, Uman branch

STRATEGIC MANAGEMENT IN THE ACTIVITIES OF MECHANICAL ENGINEERING ENTERPRISES

The strategic management approach has been gaining popularity in recent years, as it allows management to identify key development priorities, direct managers to forward thinking, ensure clear coordination of staff efforts, and increase the competitiveness of the organisation, industry and country.

Strategic management is a method that aims to achieve certain goals of an enterprise through the activities of management personnel who choose specific actions and decisions, considering alternative options that can form a clear strategy for the enterprise and allow it to achieve its goals.

The task of strategic management of an enterprise is to formulate actions aimed at timely adaptation of the enterprise to changes in the external or internal environment. The main principles of strategic management include multivariability, which involves the development of various alternatives for choosing the optimal strategy for the development of the enterprise; flexibility, which means the ability to quickly adapt the chosen strategy to changes in the internal and external environment; complexity, which involves maintaining the interconnection of all elements of the development strategy of the machine-building enterprise; communicativeness, which consists in coordinating the necessary factors; continuity, which determines the creation of a strategy [1; 2].

Domestic enterprises in the machine-building industry should develop their own development strategies, which are formed under the influence of the situation of the enterprises' functioning and take into account the characteristics and typical scheme of strategy development, which includes the following stages:

1). Understanding the company's mission, clarifying and setting goals; 2). Studying the state of the external environment and the degree of its influence on the activity; 3). Analysis of the state of the enterprise, the industry and the position of the enterprise in it; 4). Formation of a system of strategic tasks for the development of the enterprise; 5). Development of alternative options for enterprise development; 6). Evaluation and selection of the enterprise development strategy; 7). Implementation of measures aimed at implementing the developed enterprise development strategy; 8). Monitoring the implementation of the strategy and assessing the need for its adjustment [3].

In the current conditions of the Ukrainian market of machine-building enterprises, there is a tendency to change their forms and areas of activity. The diversification of these enterprises is mainly carried out in two main ways: 1). By expanding the range of manufactured products and organising the production of new types of goods within the relevant industry. This is often the case in markets where there is strong competition. It should be noted that there may be a situation of fictitious product diversification, when, leaving the quality unchanged, only the packaging or design of the product is changed and it is offered as a new product at a higher price.

2). The development of enterprises by going beyond their core business and expanding into new industries and areas of business can take place through the creation of new enterprises, their

acquisition or merger with them. This process leads to a transition from an exclusive production structure to the development of diversified production complexes, which means the gradual transformation of enterprises and companies into multisectoral conglomerates [3].

Each machine building company operates in different conditions, and successful strategy implementation is only possible if management at all levels of the company's organisational structure has a clear understanding of its goals, is flexible in responding to changes and makes decisions that are least conflictual.

Ukrainian enterprises that develop their development strategy in a timely manner can significantly reduce the negative impact of economic difficulties on their financial position, retain qualified staff and overcome the crisis with minimal losses. Thus, the development of a strategy for a machine-building enterprise is a necessary tool for managing an enterprise in a changing external and internal environment.

Ukraine's integration processes into the European and global economic community encourage machine-building enterprises to improve their competitiveness, which combines product quality, price, product policy, logistics, marketing, economic potential and production. In order to strengthen their market positions and increase their competitiveness, it is important for Ukrainian machine-building enterprises to develop strategies that become an integral part of their development.

An obligatory part of the overall development strategy of a machine-building enterprise should be an innovation development strategy. There is no single approach to choosing a strategy, as there are many factors that influence an enterprise. For example, internal factors include: financial capabilities of the enterprise, ability of the machine-building enterprise to innovate, availability of innovative potential, experience of successful strategic planning; external factors include: special features of the industry, its stage of development, industry potential, market saturation, competitive positions, economic and political situation in the country and other factors.

The implementation of the innovation strategy is determined by the development of innovative projects, which can be divided into types: organizational and managerial, which involves changing approaches to management, organizational structure; product – creation of new technologies and products at an engineering enterprise; resource – innovative activities to improve the efficiency of the use of enterprise resources; functional – implementation of innovative activities in certain structural units of the enterprise [2].

The use of strategic planning in machine-building enterprises provides significant advantages in the enterprise's activities, such as the ability to respond quickly to changes in the environment in which the enterprise is located; optimizes the use of resources, coordinates the actions of the enterprise's structural units, increases the level of control over the processes at the enterprise, etc.

Strategic planning plays a role in improving the efficiency of business activities at the enterprise. However, the main problem for machine-building enterprises in this study was the lack of a unified approach to the formation of a development strategy. The process of strategic planning at machine-building enterprises requires further research and optimization, improvement.

The main directions of strategic planning of domestic machine-building enterprises are innovation and foreign economic activity of enterprises. If a development strategy is developed for these two types of activities, the industry can reach a new level of development. Enterprises will be able to enter new markets, improve their competitiveness, increase production and, consequently, profits, and improve the economic situation of the country as a whole. Therefore, strategic planning requires further research by domestic scientists to improve the state of the industry and the country.

REFERENCES

1. Bohashko O. L. Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz* : Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). 2018. In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].
2. Bugai V. and Rud L. Strategic planning of machine building enterprises. *Market infrastructure*. 2019. No. 29. P. 286–290. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/46.pdf [in Ukrainian].
3. Tykhanskyi M. O. and Lypchanskyi V. O. Problems of forming a strategy for the development of a machine-building enterprise. *Scientific notes*. 2017. No. 21. P. 47–53. [in Ukrainian].

Lystopad Ye.I.
2nd year PhD student
European University, Uman branch

THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALISATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY

The current stage of development of national economies requires new approaches to the choice of instruments for the competitiveness of countries. One of the most effective and promising areas is the digitalisation of the economy. Events in Ukraine also show that, in the face of uncertainty, digitalisation of the economy is becoming a real tool for business management and active civic life.

As of today domestic companies in various sectors of are facing the issue of further development in an unstable economic environment. New challenges require new approaches to management and operations. It is the transition to the digital economy that enables for many businesses and organisations to reach to a new level of business. This also applies to large companies in the manufacturing manufacturing, services, and agricultural enterprises, which can use digitalisation to establish a link between the farmer-trader and the end consumer. At the same time, there are a number of challenges, that still need to be addressed, including overcoming the insufficiently high level of digital education and the high risk of losing and the high risk of fraud and misinformation. To overcome these challenges, new approaches and strategic management and strategic management decisions are needed to overcome these challenges.

In the context of the Fourth Industrial Revolution, which gave rise to the global Internet, mobile devices, cloud services, interfaces and other IT products, the processes of digitalisation of the national economy are irreversible and natural. Every country that is actively implementing IT technologies is moving towards digitalisation of public services, business and services for the population. Ukraine, which, in fact, began to digitise its economy only in the 2000s, is not standing aside in these processes [2].

Digital transformation is a process in which the use of digital technologies is used to evolve and improve various aspects of society, from interpersonal communication to the production and consumption of goods and services.

The digital economy is a section of the economy that uses digital technologies to produce, distribute and consume goods and services. The use of tools such as computers, the Internet, and artificial intelligence can significantly increase the productivity and efficiency of economic activity [1].

Ukraine has identified digital transformation as a priority policy in the context of economic, social and political development. The rapid development of digital technologies and support for the digital transformation of the economy have become key tasks. These issues have become especially relevant during the coronavirus pandemic, when restrictions on movement, communication and shopping were imposed. This has led to a significant development of digital technologies. For example, social distancing and quarantine have encouraged consumers to turn to online shopping, ordering, and social media [4].

The digital economy cuts across all sectors: public and private; real, non-productive, and financial; extractive, manufacturing, and service sectors. The integration of digital technologies into all spheres of economic activity is leading to fundamental changes.

The digitalisation of the economy opens up opportunities for the following actions: 1) optimisation of business processes; 2) creation of new products and services through the use of the Internet of Things, virtual reality, cloud services and artificial intelligence; 3) cost reduction by reducing labour force, for example, through automation and robotisation of business processes; 4) use of innovative business solutions: new approaches to insurance, alternatives to banking services, mobile educational applications, personalised advertising, etc.

The digital economic sector will bring certain benefits to all participants in public life. Businesses can increase their efficiency and competitiveness through innovation and technological advancement. People and governments can simplify their processes and rationalise the use of resources through the use of digital solutions. Political leaders can use digital technologies to improve governance and ensure transparency in government structures [1].

The digital economy is a key element of Ukraine's economic development and growth. It has the potential to create new jobs, increase the country's competitiveness and improve the lives of citizens by providing security, convenience and comfort. To realise the potential of the digital economy, Ukraine should take the following steps

- Improving the quality of public data by optimising it for processing and use will help businesses and government agencies make better informed decisions and increase their efficiency;
- stimulating the exchange of data between private sector entities will ensure the confidentiality of personal information, which in turn will facilitate joint research and development of innovative products and services, as well as increase the competitiveness of enterprises;
- development of personal data management rules for users on platforms will enable citizens to control their personal data and protect it from unauthorised access. After all, ensuring a high level of data protection for citizens is an essential aspect of any digital economy.

Thus, starting in 2020, Ukraine has embarked on a full-fledged course of digitalisation of its economy and is striving to become one of the leaders in this field. The digitalisation of the economy requires not only the digitisation of the public sector but also the appropriate level of knowledge of the population as the largest consumer of digital services. Businesses are also striving to keep up and are digitising almost all business processes, which leads to the creation of new services, faster customer service, and proactive behaviour of enterprises [2].

Today, Ukraine still has enough gaps to optimise and develop digitalisation. Over the past 5 years, Ukraine has been actively shaping the regulatory framework for the digitalisation of the economy, and, with European support, the country's development strategy has identified the main areas of digital development and IT products that should become competitive not only in the domestic market but also internationally.

REFERENCES

1. Akuliushyna M., Islamova A. and Biiuk V. Prospects for the development of the digital economy in Ukraine. *Economy and society*. 2024. No. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-11> [in Ukrainian].
2. Bezruk D. I. Digitalisation of the economy in Ukraine: problems and prospects. *Herald of LUTE. Economic sciences*. 2023. No. 71. P. 43–50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-06> [in Ukrainian].
3. Bohashko O. L. The main aspects of innovative development of entrepreneurship in modern conditions of technological development. *Economies' Horizons*. 2022. No. 2 (20), P. 83–93. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(20\).2022.263346](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(20).2022.263346) [in Ukrainian].
4. Luk'janova O. M. Problems and prospects of digitalization of the economy of Ukraine. *The bulletin of transport and industry economics*. 2023. No. 83. P. 140–147. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.83.300298> [in Ukrainian].

Markov V.S.
2nd year PhD student
European University, Uman branch

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF THE ENTERPRISE AS A KEY FACTOR OF SUCCESS AND PROFITABILITY

The organisational and economic mechanism of an enterprise is determined by the impact of various internal and external factors on its functioning and development. This system of economic relations is a key factor in the success and profitability of an enterprise, which helps to achieve its goals.

The organisational and economic mechanism of enterprise management faces a number of requirements, which include: ensuring effective interaction of various areas of the enterprise's activities to achieve the ultimate goal and objectives in the market environment; rational use of resources spent on activities in order to increase the productivity and efficiency of using these resources; implementation of a system of measures to ensure the rational use of personnel, improve the quality of work of employees at all levels of the organisational structure.

The organisational and economic mechanism of enterprise development should be aimed at efficient use of resources and increase of production profitability. The effective functioning of the organisational and economic mechanism of the enterprise is ensured by the availability of various resources (legal, intellectual, informational, organisational and financial).

At the initial stage of an enterprise's operations, the management establishes the basic management principles, which are the most important rules for its activities. These principles define the main goals and objectives of the enterprise, which require the performance of various functions, including planning and forecasting.

One of the main tasks of the planning and forecasting functions is to analyse the current state of the enterprise, determine the desired performance results and develop ways to achieve the goals. When setting goals and objectives, management examines the available resources of the enterprise and rationally allocates them to achieve the goals.

By analysing the company's resources, management makes decisions on their efficient allocation to ensure optimal realisation of the potential and selection of optimal management methods. These actions are aimed at using resources to achieve goals, as the efficiency of business activities depends on the correct organisation of management processes.

Management chooses management methods in accordance with the available resources used to achieve its goals. Although the ideal situation involves the coincidence of the result of activities with the previously formulated goals, in practice this is not always possible. Therefore, the management of an engineering enterprise needs to constantly analyse its performance, conduct a qualitative assessment of the level of economic sustainability and identify possible problem areas in order to take measures to address and prevent them [1; 2].

Thus, the management of an engineering enterprise requires constant adjustments due to the influence of various factors that cover both the internal and external environment. These factors cannot always be predicted in advance, so changes are constantly occurring in the business

activities of the enterprise, which affect the overall performance. In this context, control becomes an important function of managing the development of an engineering enterprise, which allows timely avoidance of the negative impact of the internal and external environment on its activities.

Within the management system, we can distinguish the function of mutual coherence, which involves assessing the functioning of the machine-building enterprise. The results of this assessment influence management decision-making and are necessary to identify problematic aspects of the enterprise's activities. In addition, this function provides strategies and measures to ensure a sufficient level of economic security of the enterprise.

The work of the organisational and economic mechanism for managing the activities of an engineering enterprise should be considered as a process aimed at achieving the set goals in management, where the degree of economic activity is a characteristic of the effectiveness of such a mechanism.

Summarizing the above, it is important to note that the difference between the organisational and economic mechanism for managing the activities of an engineering enterprise is its main component, namely production activities, and the management process based on a forecasted assessment, which forms the basis for making managerial decisions on the choice of strategies.

Thus, the efficiency of management of the organizational and economic mechanism of an enterprise is the ability of an organization to ensure profitability and duration of successful activity and its development based on the selection and implementation of optimal strategies that should provide not only a certain effect, result, but also the flexibility of the management system and competitiveness of the enterprise as a whole.

The organizational and economic mechanism of an enterprise should be considered as a complex system that includes subsystems forecasting and planning of development, motivation, organization and information support. Formation of an effective organizational and economic mechanism will help to solve one of the most important problems of modern management – increasing the competitiveness of Ukrainian companies.

To ensure competitiveness and strengthen its position in the market, the company must constantly work on the implementation of strategic management in the existing organizational and economic mechanism, which will ensure effective long-term stable operations in the future. This creates the potential for finding and realizing business opportunities for the company, which will ensure its sustainable development in times of economic transformation.

REFERENCES

1. Bohashko O. L. The main aspects of innovative development of entrepreneurship in modern conditions of technological development. *Economies' Horizons*. 2022. No. 2 (20), P. 83–93. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(20\).2022.263346](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(20).2022.263346) [in Ukrainian].
2. Domashenko M. D. The organizational and economic mechanism of economic safety management for international economic activity of machine-building enterprise. *Marketing and management of innovations*. 2013. No. 2. P. 159–167. DOI: <https://doi.org/10.21272/mmi.2013.2-14> [in Ukrainian].
3. Khomenko I., Volynets L. and Horobinska I. Organizational and economic mechanism of enterprise functioning and development. *Kyiv Economic Scientific Journal*. 2023. No. 1, P. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-1-11> [in Ukrainian].

Vikhrenko I.V.
2nd year PhD student
European University, Uman branch

STRATEGIC MANAGEMENT AND REALISATION OF THE COMPANY'S COMPETITIVE ADVANTAGES

The competitiveness of an organisation is determined by its ability to compete effectively with other business entities in the markets for goods and services, to produce and sell competitive products. This indicator is an important element of the competitive environment and is a complex synthetic category. The term “competitiveness” is used to describe various entities, taking into account their unique characteristics, with the main focus on enterprises.

The competitiveness of an enterprise is a concept that has its own specific features. This category is comparative and does not represent an internal aspect of a particular object. Assessment of the competitiveness of enterprises is possible only by comparing the most significant indicators of their performance. In addition, it is important to take into account the differentiation of this concept, since it is not a simple binary characteristic of winning or losing in the competition, but consists of different levels that can be defined as low, medium or high in a simple gradation [1; 2].

The dynamism in the economic activity of an enterprise indicates that a certain level of competitiveness achieved cannot be considered as a stable characteristic of its position in the market in the long term. After all, competition with other business entities, their competitive strategies and activity can lead to a loss of the current position and a decrease in the level of competitiveness.

Relevance is also important, as the competitive position of an enterprise can only be determined in the context of the relevant external environment. In addition, competitiveness is a multidimensional concept with many dimensions and aspects.

The realisation of a company's competitive advantages is also determined by the qualitative characteristics of its products (services), such as quality, price, packaging, brand, image, terms of sale and after-sales service, as well as the impact of external factors in different markets. These factors may change over time. Products that satisfy the same need may not compete with each other if they are aimed at different market segments.

The concept of “competitiveness implies” the mandatory use of a “marketing approach” aimed at meeting consumer needs. The effectiveness of company's operations largely depends on its ability to correctly identify and timely meet the needs of consumers compared to competitors. Therefore, ensuring a high level of competitiveness is possible only through effective marketing activities [2].

In today's business environment, it is extremely important to effectively address the challenges associated with determining and maintaining market share, building competitive advantages and maintaining them in a constantly changing market environment. Achieving these goals is facilitated by developing a long-term strategy to ensure and maintain the company's competitiveness in the market of goods and services.

The process of managing the competitiveness of an enterprise includes strategic, current and operational levels of management. Each of these levels involves the development of appropriate plans - strategic, current or operational.

Strategic management is aimed at creating competitive advantages of the enterprise and forming an effective strategic position that will ensure the future viability of the organisation in the face of constant changes. It is a process by which managers carry out long-term management of the organisation, define specific goals, develop strategies to achieve these goals, taking into account all important external and internal conditions, and ensure the implementation of the developed plans [3].

This process is implemented with the help of management tools, the synergistic effect of which in practice allows the company to manoeuvre under the influence of external factors, while maintaining or improving its current position in domestic or international markets.

Today, effective strategic management is becoming an important condition for ensuring the competitiveness of an enterprise. Strategic management is the process by which managers carry out long-term management of an organisation, define specific goals, develop strategies to achieve these goals, taking into account all relevant external and internal conditions, and ensure the implementation of the developed plans, which are constantly evolving and changing. This process is implemented with the help of management tools, the synergistic effect of which in practice allows the company to manoeuvre under the influence of external factors, while maintaining or improving its current position in the domestic or international markets.

The foregoing gives grounds for defining the main objectives of strategic management of enterprise competitiveness:

- to identify competitive advantages and form the company's competitive potential on their basis, which is subsequently reflected in the company's goods or services, methods of fighting for competitive positions in the domestic and international markets;
- ensuring the viability and sustainable functioning of the company in the long term by focusing its current management activities on the outstripping growth of economic performance indicators;
- formation of resource reserves to ensure the fastest possible response to external and internal factors of influence to minimise their negative impact on the operational management of the enterprise's competitiveness.

Strategic management of an enterprise's competitiveness is a system of influencing the components and processes that contribute to the formation of competitive advantages and growth of the enterprise's competitive potential. This tool helps to increase the efficiency of resource use, stimulate innovation and improve product quality. Current trends in strategic management point to the need for organisational changes, the development of strategic partnerships and the application of knowledge management to achieve competitive advantage.

Prospects for further research are to develop a mechanism for of strategic management of enterprise competitiveness, which will ensure its effective functioning in the long term according to the formed competitive advantages, which will allow mobilising efforts and achieving success in the market compared to competitors.

REFERENCES

1. Bohashko O. L. Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz: Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). 2018. In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].
2. Zhurylo I. and Khimich Y. Strategic management of the competitiveness of the enterprise of electrical installation services. Central Ukrainian Scientific Bulletin. 2022. No. 8 (41). P. 113–128. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).113-128](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).113-128) [in Ukrainian].
3. Sakhno I. Management of competitiveness enterprise: strategic aspect. Intellect XXI. 2020. No. 3. P. 98–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-3.19> [in Ukrainian].

Виноградов В'ячеслав Володимирович,

магістр,

e-mail: grad.gm@gmail.com

Пигида Дмитро Анатолійович

магістр,

PigidaD.789@gmail.com

РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Сучасний розвиток регіонів потребує нових підходів до планування та управління територіями. Виклики, пов'язані з глобалізацією, урбанізацією, економічними і екологічними змінами, вимагають розробки ефективних стратегій територіального розвитку, що враховують специфіку кожного регіону. Регіональний маркетинг стає важливим інструментом, який сприяє формуванню позитивного іміджу територій, залученню інвестицій, розвитку систем територіального планування та містобудування.

В умовах післявоєнної відбудови регіонів України актуальність регіонального маркетингу набуває ще більшої значущості. Регіони, що постраждали від бойових дій, потребують не лише фізичного відновлення інфраструктури шляхом прийняття важливих містобудівних рішень, але й комплексного підходу до реабілітації економічних, соціальних та культурних аспектів життя.

Післявоєнна відбудова територій потребує інтегрованого підходу, який включає не тільки відновлення фізичних об'єктів, але й відродження економічної активності, соціальної стабільності, систем містобудування та культурного середовища. Регіональний маркетинг у цьому контексті виступає ключовим інструментом для забезпечення системи містобудування. Відновлення потребує значних фінансових ресурсів, і регіональний маркетинг може допомогти у залученні національних та міжнародних інвесторів. Створення та просування унікального іміджу кожного регіону сприятиме залученню туристів, підприємців та нових мешканців. Маркетинг регіонів може сприяти відродженню культурних традицій, посиленню соціальної згуртованості та підтримці місцевих громад. Комплексний підхід до відбудови інфраструктури з урахуванням потреб місцевого населення та перспектив економічного зростання [1].

Регіональний маркетинг у системі містобудування відіграє ключову роль у розвитку та оптимізації територіального планування. Він включає в себе комплекс заходів, спрямованих на формування позитивного іміджу регіону, залучення інвестицій, підвищення конкурентоспроможності та створення привабливих умов для проживання і ведення бізнесу. Цей підхід враховує особливості місцевої економіки, соціальної структури, культурної спадщини та природних ресурсів, що дозволяє розробити ефективні стратегії розвитку [2].

Маркетинг регіону також включає просування інфраструктурних проєктів, таких як будівництво нових доріг, аеропортів, готелів, торгових центрів та інших об'єктів, які підвищують привабливість території для інвесторів та туристів. Крім того, важливе

значення має розвиток соціальної інфраструктури, зокрема шкіл, лікарень, культурних та спортивних об'єктів, що сприяє покращенню якості життя місцевого населення [2].

Інтеграція регіонального маркетингу у містобудування дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечити сталий розвиток територій, що включає розробку стратегій, спрямованих на збереження природних ресурсів, підтримку екологічної безпеки, розвиток альтернативних джерел енергії та інші заходи, що сприяють збереженню навколишнього середовища [3].

Регіональний маркетинг також відіграє важливу роль у підвищенні соціальної згуртованості та покращенні якості життя населення. Це досягається шляхом залучення місцевих громад до процесу планування та управління територіями, підтримки громадських ініціатив, розвитку культурних та освітніх програм. Такий підхід сприяє формуванню позитивного соціального клімату, підвищенню рівня довіри до місцевих органів влади та зниженню соціальної напруги.

У контексті післявоєнної відбудови регіональний маркетинг набуває особливої значущості. Він сприяє відновленню економічної активності, створенню нових робочих місць, залученню інвестицій у відбудову інфраструктури та житлового фонду. Важливим аспектом є також відновлення соціальної та культурної ідентичності регіонів, що постраждали від війни, підтримка місцевих традицій та культурних заходів, що сприяють відродженню регіону.

Таким чином, регіональний маркетинг є невід'ємною частиною сучасної системи містобудування, що сприяє комплексному розвитку територій, підвищенню їх конкурентоспроможності та забезпеченню високої якості життя населення. Він включає в себе широкий спектр заходів, від аналізу ринку та розробки стратегій до реалізації конкретних проектів та програм, спрямованих на сталий розвиток регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тарасова К. І. Територіальний маркетинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності сільських територій / К. І. Тарасова // Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 23-24 вересня 2022 р.) / Одеський національний економічний університет. – Одеса: ОНЕУ, 2022. – С. 282-284

2. Jezek J. Image měst a jejich tvorba – Studie. URL: https://www.fek.zcu.cz/blob.php?table=internet_list&type=FileType&file=Data&name=FileName&idname=IDInternet&id=4781 (відкритий доступ, дата звернення 03.07.2024, назва з екрану)

3. Міхно Н. Формування іміджу міста в контексті політики підтримки сталого розвитку регіону. Грані. №1. 2012. С. 87-89

Грицишен Валентин Анатолійович,
здобувач ступеня доктора філософії
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

Війна в Україні продовжується і її вплив на економіку все більш руйнівний. Воєнні дії призводять до значних людських жертв, що не лише скорочує робочу силу, але і впливає на демографічну ситуацію та соціальну стабільність. Знищення доріг, мостів, будівель та інших об'єктів критичної інфраструктури ускладнює ведення економічної діяльності і потребує величезних витрат на відновлення. Руйнування майна суб'єктів господарювання сприяють зростанню цін на товари та послуги, що підвищує вартість життя для населення та зменшує купівельну спроможність. Всі ці фактори створюють серйозні економічні виклики і потребують комплексних і довготривалих зусиль для відновлення та стабілізації економіки.

Падіння ВВП за підсумком 2022 року оцінюється на рівні 30,4% [$\pm 2\%$] (зростання на 3,4% у 2021 році), це є об'єктивно найгіршим результатом часів незалежності, втім кращим, ніж очікували більшість експертів на початку повномасштабного вторгнення, коли оцінки варіювалися в межах 40-50% падіння ВВП і глибше [1].

Масштаби руйнувань, спричинених війною, поставили Україну перед викликом відбудови вартістю в 486 мільярдів доларів США протягом наступного десятиліття. Ця сума охоплює термінові ремонти критично важливої інфраструктури, житла й громадських об'єктів, а також інші завдання з відновлення економіки країни [2].

Так, для подолання негативних наслідків війни і відновлення економіки важливо встановити конкретні завдання. Поставлені завдання допоможуть визначити пріоритети та основні напрямки діяльності, це дозволить сконцентрувати ресурси і зусилля на сферах, які найбільш критично потребують відновлення.

План і поставлені завдання щодо відновлення економіки в умовах війни та післявоєнного періоду вивчали такі іноземні та вітчизняні вчені: Б. Айхенгрін, Т. Беккер, О. Булик, Б. Ведерді Мауро, О. Гошовська, Я. Железняк, С. Іванов, Ю. Миронов, К. Рогофф, О. Тревого.

Хоч дана тема широко обговорюється у наукових кругах, однак, тенденції розвитку економіки у зв'язку з ситуацією в країні постійно змінюються, тому питання потребує подальшого дослідження.

Ще до початку повномасштабного вторгнення С. Іванов зазначав, що відновлення економіки має відбуватися на основі розробки спеціальних програм з "реанімації" господарської діяльності країни, спрямування всіх зусиль на відновлення сфери промисловості та сільського господарства. Відновлення економіки після збройного конфлікту так само вимагає розробки заходів, необхідних для відродження і подальшого розвитку економіки конкретного регіону, повернення населення та забезпечення гідних умов його існування, вирішення породжених конфліктом різноманітних соціальних проблем, відновлення інфраструктури та її інтеграції з іншими регіонами країни, розробки механізму забезпечення джерел відновлення [3, с. 78].

Варто зазначити, що задля виконання завдань з відновлення економіки, владою уже створено відповідні фонди, а саме: Фонд підтримки армії, Гуманітарний фонд, Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури, Фонд підтримки малого та середнього бізнесу, Фонд відновлення та трансформації економіки, Фонд обслуговування та погашення державного боргу, а також Фонд відновлення України [4].

Більш того, за минулий рік із зовнішніх джерел Україні вдалося акумулювати 42,5 млрд дол. США коштів від країн-донорів [5]. Така значна підтримка свідчить про високий рівень міжнародної солідарності та довіри до України. Вона допомагає покрити бюджетний дефіцит, підтримувати макроекономічну стабільність, забезпечувати соціальні виплати та реалізовувати важливі економічні проекти.

Виходячи з цього, важливим завданням для відновлення економіки залишається підтримка міжнародних зв'язків. У бюджеті 2024 року вже закріплено необхідність залучення близько 37 млрд дол. США. Серед основних джерел: ЄС із фінансуванням близько 46 % загального обсягу потреб, від США — 23 % коштів, у співпраці з МВФ — 14 % [5].

Іншим завданням є підтримка малого і середнього бізнесу, що має критичне значення для відновлення економіки з ряду причин: це допомагає зберігати і створювати нові робочі місця, що важливо для зниження безробіття і підтримки соціальної стабільності, сприяє диверсифікації економіки, що зменшує її залежність від великих корпорацій і сприяє стійкості в умовах економічних криз, сприяє рівномірному розподілу економічного зростання та зміцнює економічну стійкість у всій країні.

Також варто не забувати про забезпечення діяльності агросектору. Станом на 2021 рік, експорт агропродукції мав позначку в \$27,8 млрд, складає 41% від загального обсягу всіх товарів на експорт. Сільське господарство надавало робочі місця близько 14% українського населення [6].

Однак, так як вагома частка посівних площ знаходиться у місцях, де ведуться бойові дії, кількість виробленої та сільськогосподарської продукції з початку повномасштабного вторгнення значно зменшилась. Більш того, порти, які були основним шляхом експорту сільськогосподарської продукції були закриті.

Поточна ситуація показує важливість логістичної інфраструктури для доставки сировини та відвантаження готової продукції аграрного сектору, в інтересах держави є забезпечення надійних систем логістики та розширення кількості морських (у перспективі) та сухопутних «портів» [7].

Також важливим завданням в цьому аспекті є розмінування полів задля безпечної обробки посівних площ та збирання врожаю. Варто зазначити, що з початку 2024 року сапери обстежили понад 171,7 тис. га сільськогосподарських земель, запланованих до першочергового обстеження та розмінування. Більш ніж 156,6 тис. га вже повернули аграріям в господарське використання [8].

Отже, можна констатувати, постановка завдань є ключовим елементом для організації, координації та ефективного управління процесом відновлення в умовах війни та післявоєнного відновлення. Без чіткої постановки завдань процес відновлення може стати хаотичним та неефективним. Варто також пам'ятати, що умови можуть швидко змінюватися, тому важливо мати можливість оперативно адаптувати завдання та стратегії відповідно до нових обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мінекономіки попередньо оцінює падіння ВВП в 2022 році на рівні 30,4%. Офіційний сайт Міністерства економіки України. 05.01.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno> (дата звернення: 14.07.2024).
2. О. Романішина. Відновлення України під час та після війни: як Україна використовує зелену та цифрову трансформацію для відбудови. Веб-сайт «LB.ua. Дорослий погляд на світ». 01.05.2024. URL: https://lb.ua/blog/oleksandr_romanishyn/611187_vidnovlennya_ukraini_pid_chas_pislya.html (дата звернення: 14.07.2024).
3. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. Економіка України. 2019. № 1. С. 75–89. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6678/1/Економічне%20відновлення%20і%20розвиток%20країн%20після%20збройних%20конфліктів%20та%20воєн%20невтрачені%20можливості%20для%20України.pdf> (дата звернення: 15.07.2024).
4. Фонди відновлення України. Офіційний сайт Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 16.07.2024).
5. Болдирев А. Основні ризики відновлення економіки України на 2024 рік. Веб-сайт «Українська правда». 12.03.2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/12/711047/> (дата звернення: 16.07.2024).
6. Перспективні галузі економіки, прогнози розвитку після війни. Веб-сайт «Blog youcontrol market». 26.01.2024. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierspektivni-ghaluzi-iekonomiki-proghnozi-rozvitku-pislia-viini/> (дата звернення: 16.07.2024).
7. Гошовська, О., Тревого, О. (2022). Механізми публічного управління для відновлення військової економіки. Економіка та суспільство, (38). 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1281/1235> (дата звернення: 16.07.2024).
8. За підсумками півріччя сапери повернули до використання понад 156,6 тисячі гектарів сільськогосподарських земель, — Юлія Свириденко. Офіційний сайт Міністерства економіки України. 08.07.2024. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5e15b9be-5cdc-44db-890a-8c42723713d4&title=PovernuliPonad156-6-TisGa> (дата звернення: 16.07.2024).

Огданська О.Д.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та світових фінансів
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

У сучасній економічній літературі відсутній єдиний методологічний підхід до трактування сутності поняття «фінансова надійність страхової компанії», що пояснюється наступними причинами.

По-перше, вивчення питань, пов'язаних із забезпеченням умов фінансово стійкого функціонування страхових компаній, підтриманням їх постійної платоспроможності та конкурентоспроможності, привернуло до себе увагу вітчизняних науковців і практиків лише після монополізації страхового бізнесу та активізації розвитку фінансового посередництва.

По-друге, специфіка діяльності страхових компаній, особливості формування та використання фінансового капіталу, обчислення фінансових результатів тощо не дозволяють застосовувати підходи, придатні для дослідження інших суб'єктів господарювання. Не зважаючи на наявність великої кількості підходів і критеріїв для визначення фінансової надійності страхових компаній, дане питання залишається невирішеним і актуальним. Це пояснюється тим фактом, що всі наведені раніше показники не давали адекватної оцінки надійності страхових компаній, так як вони не враховували всі фактори, що на це впливають.

Кількість учасників страхового ринку України станом на 19 липня 2024 року скоротилась до 73 ризикових страховиків, які займаються non-life страхуванням (на 30 червня 2024 було 78 СК, на 30 травня 2023 – 115СК).

Таблиця 1

ТОП-10 найбільших ризикових страховиків за преміями, 1К 2024 [2]

№	Страховик	Премії 2024	Премії 2023	Темп приросту, %
1	УНІКА	1 053 912	797 048	32,2
2	ТАС СГ	961 205	659 746	45,7
3	ARX	946 495	781 680	21,1
4	ІНГО	730 569	706 809	3,4
5	УСГ	688 662	719 304	-4,3
6	ВУСО	641 630	610 216	5,1
7	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	560 696	434 360	29,1
8	КНЯЖА	543 507	384 009	41,5
9	PZU УКРАЇНА	481 183	310 722	54,9
10	UNIVERSALNA	440 492	335 927	31,1

Обсяг страхових платежів по ризиковому страхуванню і перестраховуванню страховиків-учасників Insurance TOP, які мають частку на ринку понад 87%, на 31.03.2024 року склав 8 969 млн грн. Порівняно з 31.03.2023 року, коли цей показник складав 7 315 млн грн, приріст склав 22,6%. Чисті страхові платежі збільшились на 26,50% і склали 7 825 млн грн (проти 6 185 млн грн на 31.03.2023). Премії по прямому страхуванню зросли на 22,63% до 8 914 млн грн (проти 7 269 млн грн у 2023 році) [1].

Загальна сума страхових виплат по страхуванню склала 4 168 млн грн (частка ТОП-20 СК на ринку складає 85% від загального розміру виплат на ринку). В розрізі видів страхування виплати розподілились так: особисте страхування – 919 млн грн, майнове страхування – 1 472 млн грн, страхування відповідальності – 1 700 млн грн, інше страхування – 76 млн грн. [3].

Таким чином, можна говорити про новий етап розвитку страхового світового ринку, який базується на інтернаціоналізації країн у страховій галузі. Така тенденція призводить до розширення інфраструктури страхових ринків, з'являються нові страхові продукти, відбувається переміщення страхових фінансових потоків та формуються нові фінансові центри, підвищується капіталізація страхових компаній, та впроваджуються нові законодавчі стандарти для уніфікації світової юридичної страхової бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войнова Є.І. Сервісна класифікація країн світу / Є.І. Войнова // Вісник ВІЕМ. – 2021. – Вип. 13. – С.73-79 – Режим доступу : <http://viem.edu.ua/wpcontent/uploads/2014/12/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA-131.pdf>.
2. I-TIP Services Statistics Module : [електронний ресурс] – Режим доступу : [http://itip.wto.org/services/\(S\(5jzh0dww3eun2nz3kan3douu\)\)/default.aspx](http://itip.wto.org/services/(S(5jzh0dww3eun2nz3kan3douu))/default.aspx)
3. UNCTADSTAT : [електронний ресурс] – Режим доступу : http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,15912&sRF_Expanded=p,15912

Огданська О.Д.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та світових фінансів
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ОЦІНКА СУЧАСНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПАРАДИГМИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Глобальна конкурентоспроможність країни обумовлена глобалізаційними процесами та міжнародним поділом праці, використанням факторів виробництва та місцем країни на світовому ринку. Вона забезпечує здатність держави до участі у конкурентній боротьбі та найповніше використання конкурентних переваг перед іншими країнами. Узагальнюючи концептуальні основи формування та прогресивного розвитку показників рівня інвестиційної привабливості національної економіки зауважимо, що на сьогоднішній день не існує єдиної методики щодо оцінки інвестиційної привабливості економіки країни, яка б ґрунтувалася на оцінці економічних, соціальних, політичних, нормативно-правових та інших факторів впливу, тому для оцінки інвестиційної привабливості потрібно використовувати декілька методик у комплексі [2, с. 263].

Таким чином, проаналізувавши дані рис. 1 констатуємо суттєве зниження обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України у період 2021-2023 рр., що пов'язано із повномасштабними війсьними діями на території держави. Для України характерна макроекономічна нестабільність, досить низький рівень захисту зовнішніх інвесторів, недосконалість законодавчого регулювання, корупція, тіньова економіка, також слід додати загострення кризових явищ в світовій економіці, слабку судову систему України, пандемію Covid-19 та військові дії на території нашої держави. Відповідний аспект унеможливорює підвищення рівня інвестиційної привабливості держави, суттєво знижуючи її конкурентоспроможність та активність реалізації міжнародних і вітчизняних стратегічних довгострокових проєктів.

За даними Міністерства фінансів України проаналізуємо прямі іноземні інвестиції, як найбільш бажаний вид капіталовкладень, у період з 2002 по 2023 рр. (рис. 1).

Таким чином, Всесвітній економічний форум відніс Україну до країн із перехідним станом від факторно-орієнтованої економіки до економіки, спрямованої на ефективність. Країнам, що перебувають на цьому етапі розвитку, Всесвітній економічний форум для підсилення національної конкурентоспроможності пропонує забезпечити ефективне функціонування державних та приватних інститутів і стабілізацію макроекономічного середовища, а далі покращувати ефективність виробничих процесів та професійну підготовку кадрів. Тому, напрямами державної політики у сфері підвищення конкурентоспроможності України повинні стати: зниження рівня корупції, посилення ефективності діяльності фінансового ринку, забезпечення макроекономічної стабілізації, підсилення трудового потенціалу країни.

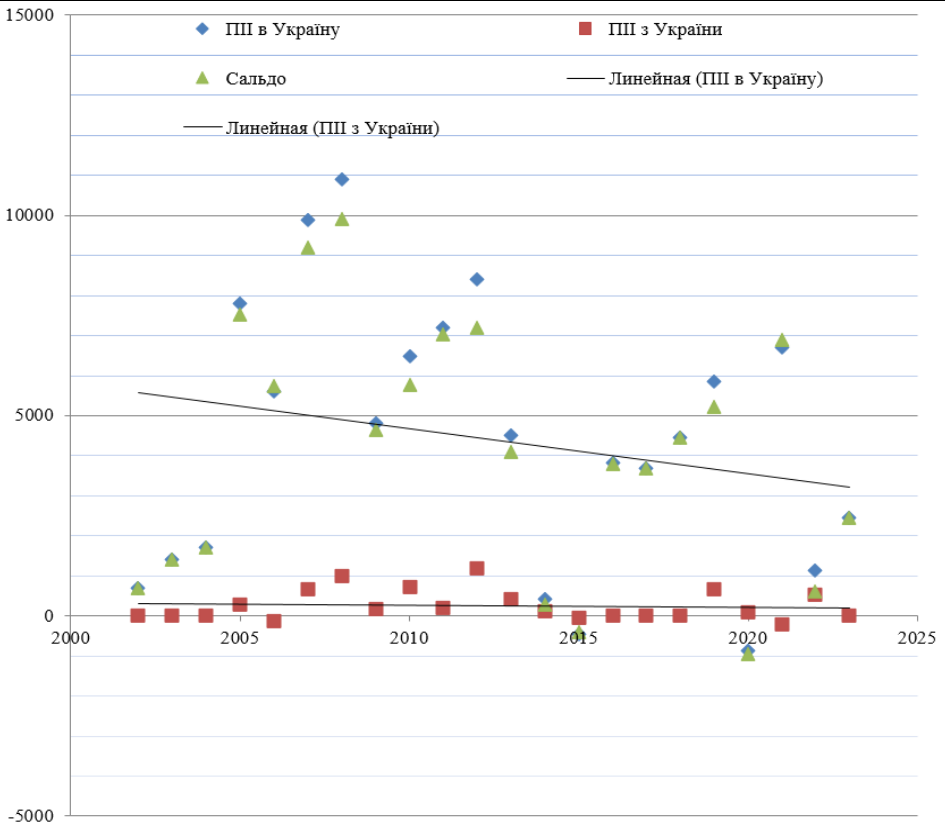

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України у період 2002-2023 рр.

* побудовано автором на підставі [1, 3]

Отже, забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості є не лише рушійною силою трансформаційних економічних зрушень, а й процесом втілення стратегічних ініціатив, ключовим елементом прогресивного становлення та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єпіфанова, І., Джеджула, В., Косарук, О., Сауляк, А. Управління інвестиційним потенціалом підприємств харчової промисловості. Innovation and Sustainability, 2022. № 2. С.8-17.
2. Крихівська Н. О., Чернишова Г. М. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. Економіка і суспільство. 2017. Випуск № 9. С. 260-264.
3. Прямі іноземні інвестиції. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2015>.

Пирог Віктор Володимирович
аспірант кафедри економіки та управління бізнесом
Навчально-наукового інституту
управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ІННОВАЦІЯМИ

Сьогодні ефективне управління соціальними аспектами організаційної діяльності є важливим чинником успіху для підприємств, які прагнуть зберегти конкурентоспроможність та забезпечити сталий розвиток. Удосконалення соціального управління дозволяє підприємствам підвищувати мотивацію та залученість працівників, покращувати корпоративну культуру та загальну продуктивність [1].

Соціальне управління організаційними інноваціями передбачає інтеграцію новітніх підходів до управління людськими ресурсами, корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та забезпечення соціальної справедливості на робочих місцях. Сучасний стан управління соціальними аспектами діяльності підприємств в Україні характеризується високим рівнем конкуренції, що вимагає від підприємств впровадження інноваційних підходів до управління персоналом [2].

Значення соціального управління в організаційних інноваціях включає такі аспекти, як управління людськими ресурсами, розвиток корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), забезпечення соціальної справедливості та рівності у робочих колективах. Це критичні елементи для успішного впровадження інноваційних проєктів [3].

Активне залучення працівників до процесів прийняття рішень та розвитку інноваційних ідей сприяє підвищенню їх мотивації та продуктивності [4]. Впровадження КСВ сприяє зміцненню іміджу компанії, підвищенню лояльності споживачів та партнерів [5]. Постійне підвищення кваліфікації працівників є необхідною умовою для підтримки їхньої конкурентоспроможності та ефективної реалізації інновацій [6]. Забезпечення рівних можливостей та соціальної справедливості сприяє створенню сприятливого робочого середовища та підвищує продуктивність [7].

Крім того, інноваційні підходи до соціального управління дозволяють створювати більш гнучкі та адаптивні організаційні структури, що відповідають вимогам сучасного ринку. Це включає використання цифрових технологій для покращення комунікації та співпраці між працівниками, а також для забезпечення прозорості процесів управління [8].

Таким чином, управління розвитком організаційних інновацій є ключовим фактором успіху корпорацій у сучасному світі. Використання передових методів і технологій сприяє підвищенню конкурентоспроможності та адаптивності до змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петренко О. М. Соціально-економічні аспекти управління інноваціями на підприємствах / О. М. Петренко // Економіка та управління. – 2018. – № 4. – С. 45-51.
2. Сидоренко В. А. Корпоративна соціальна відповідальність як інструмент розвитку організаційних інновацій / В. А. Сидоренко // Менеджмент інновацій. – 2019. – № 3. – С. 32-37.
3. Коваленко І. В. Роль навчання та розвитку персоналу в інноваційній діяльності підприємства / І. В. Коваленко // Управління персоналом. – 2020. – № 2. – С. 22-27.
4. Мельник П. Г. Соціальна справедливість в управлінні організаційними інноваціями / П. Г. Мельник // Соціальна політика. – 2021. – № 1. – С. 15-21.
5. Радіонова Н. Й. Підвищення ефективності управління інноваційним розвитком підприємства / Н. Й. Радіонова. – Київ: КНУТД, 2021. – URL: https://en.knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/Radionova_Stattva.pdf.
6. Підорічева І. Ю. Чинна система управління інноваційним розвитком в Україні: проблеми та пропозиції / І. Ю. Підорічева // Науковий вісник. – 2019. – № 11. – С. 89-95. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/88938>.
7. Антонюк, Л. Л. Соціальна відповідальність бізнесу: теорія і практика. К.: КНЕУ, 2011. – С. 215-230.
8. Біленький, В. С. Цифровізація як фактор розвитку соціального управління в організаціях // Український соціологічний журнал. – 2021. – № 2. – С. 34-41.

Слободян Назарій Володимирович,
здобувач ОНР “доктор філософії”
Пастушок Анатолій Сергійович,
здобувач ОНР “доктор філософії”

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність функціонування підприємства обумовлюється безліччю факторів, одним з яких є наявність системи управління персоналом. У сучасних умовах питанням управління кадрами приділяється зростаюча увага. Керівники підприємств усвідомлюють, що успішне виконання завдань, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності та стабільного розвитку підприємства, залежить від персоналу. Управління персоналом є складною та системною діяльністю, яка займає ключове місце в загальній структурі управління підприємством. Це вимагає подальших наукових досліджень для впровадження в практичну діяльність підприємств.

Дослідження управління діяльністю підприємств наведено у працях багатьох вчених, таких-як: Виноградський М.Д., Виноградська А.М. та Шканова А.М. [1], Ситник Н.І. [2], Балановська Т.І. [3], Линенко А.В. та Шевченко О.Л. [4], Пелих А.С. [5] та ін. Однак, це питання залишається актуальним і потребує додаткових досліджень для більш глибокого розуміння та вивчення складних взаємозв'язків у системі управління персоналом підприємства.

Так, Виноградський М.Д., Виноградська А.М. та Шканова А.М. зазначають, що управління персоналом на підприємстві представляє собою соціально-економічну систему, що включає ряд комплексних завдань та функцій. Основні з них: планування, прогнозування, маркетинг персоналу, його розвиток, аналіз мотиваційних засобів, створення оптимальних умов праці, розробка організаційної структури управління, регулювання трудових відносин, облік персоналу, надання юридичних послуг та розвиток соціальної інфраструктури [1, с. 115].

На думку Ситник Н.І., управління персоналом є частиною менеджменту, яка стосується працюючих співробітників і їх взаємин в межах підприємства. Це управління здійснюється з метою досягнення двох основних та взаємопов'язаних цілей:

- підвищення ефективності діяльності підприємства;
- поліпшення якості трудового життя персоналу [2, с. 73].

Балановська Т.І. вважає, що управління персоналом – це цілеспрямована діяльність керівництва підприємства, яка включає розробку концепцій, стратегій кадрової політики та методів управління людськими ресурсами [3, с. 51].

Линенко А.В. та Шевченко О.Л. визначають управління персоналом як комплексну систему заходів, спрямованих на підвищення професійно-кваліфікаційного рівня, мотивації та стимулювання працівників, а також повне використання їхніх можливостей для ефективного управління розвитком підприємства [4, с. 112].

Пелих А.С. тлумачить твердження управління персоналом як сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на оптимізацію трудових ресурсів підприємства, враховуючи їх діяльність, а також якісні та кількісні характеристики, з метою ефективного досягнення поставлених перед організацією цілей [5, с. 164].

Таким чином, управління персоналом є комплексною системою, яка включає різні напрями, форми та види організаційної взаємодії з працівниками підприємства. Головні напрями системи управління включають підбір і відбір персоналу, його адаптацію, мотивацію, утримання, розвиток кадрів, навчання та оцінку діяльності працівників з урахуванням реалізації цілей підприємства.

Управління персоналом здійснюється через різні методи, які впливають на працівників з метою досягнення конкретних управлінських цілей, необхідних для загальної роботи підприємства. Наука та практика менеджменту виділяють три групи методів управління персоналом, а саме: адміністративні, економічні та соціально-психологічні.

Адміністративні методи управління базуються на використанні владної та регуляторної підтримки для найму працівників. Ці методи реалізуються через команди, накази та інструкції, зосереджуючись на мотивації поведінки людини, таких як почуття відповідальності, усвідомлення необхідності дотримання трудової дисципліни та бажання працювати на певному підприємстві.

Економічні методи охоплюють усі способи забезпечення значного стимулювання працівників. Основними економічними методами є заробітна плата та розподіл прибутку, система винагороди за якість і ефективність роботи, а також система штрафів у вигляді відрахувань та пені. До цієї групи також входять деякі елементи соціального забезпечення, такі як витрати на харчування, проїзд та медичне страхування. Застосування економічних методів ґрунтується на їх ефективності.

Соціально-психологічні методи, засновані на законах психології та соціології, є одним із найважливіших результатів використання психологічних підходів та мінімізації особистих конфліктів. Вони можуть допомогти керувати кар'єрою кожного працівника, формуючи корпоративну культуру, засновану на іміджі ідеального працівника. Крім того, ці методи допомагають визначити позицію кожного працівника в колективі, виявити неформальних лідерів та вирішити виробничі конфлікти.

Отже, управління персоналом є ключовим елементом успішного функціонування будь-якого підприємства. Теоретичні аспекти управління персоналом охоплюють різноманітні методи та підходи, спрямовані на досягнення ефективної роботи організації. Адміністративні методи забезпечують структуроване та дисципліноване управління, економічні методи стимулюють працівників до продуктивної діяльності через фінансові винагороди та соціальні гарантії, а соціально-психологічні методи сприяють створенню позитивної корпоративної культури та мінімізації конфліктів у колективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова А. М. Управління персоналом: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 502 с.
2. Ситник Н.І. Управління персоналом: навчальний посібник. Київ: Інкос, 2009. 472 с.
3. Балановська Т.І. Методи управління персоналом в сучасних умовах. Науковий вісник НАУ. 2003. № 7–8. С. 50–52.
4. Линенко А.В., Шевченко О.Л. Сутність й аналіз персоналу підприємства за показниками його ефективності. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2008. № 4. С. 111–116.
5. Пелих А.С. Особливості сучасного управління персоналом на вітчизняних підприємствах. Інноваційна економіка. 2010. № 15. С. 163–166.

Угоднікова О.І.,

к.т.н., доц.

Харківський національний університет міського господарства

імені О.М. Бекетова

vyatkin.k.i@gmail.com, ORCID:

<https://orcid.org/0000-0002-3002-5669>

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГ

Регіональний маркетинг, як інструмент розвитку територій, стає дедалі більш актуальним у контексті глобалізації, яка змушує регіони змагатися за ресурси, інвестиції та таланти. Проте, регіональний маркетинг стикається з численними викликами, що обумовлені різноманітними факторами, такими як економічна нестабільність, екологічні кризи, технологічні зміни та соціальні трансформації. Ці виклики вимагають нових підходів і стратегій для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності регіонів на глобальному рівні.

Глобальними тенденціями регіонального маркетингу можна вважати наступні [1-2]:

1. Глобалізація та конкуренція. Умови глобалізації призводять до зростання конкуренції між регіонами за інвестиції, туристів, нові бізнеси та кваліфіковані кадри, що змушує регіони активніше використовувати маркетингові інструменти для просування своїх унікальних переваг. Інвестори мають широкий вибір регіонів для вкладення коштів, тому регіони повинні створювати сприятливий інвестиційний клімат, що включає стабільну політичну ситуацію, сприятливе законодавство та розвинену інфраструктуру. Регіони повинні активно працювати над створенням позитивного іміджу та бренду, що відображатиме їх унікальні переваги, такі як інноваційність, екологічна відповідальність, культурна багатість та якість життя. Створення та підтримка інноваційних кластерів, що сприятимуть розвитку нових технологій та стартапів, може бути вагомим фактором для залучення інвесторів. Використання сучасних цифрових технологій для просування туристичних послуг, включаючи соціальні мережі, віртуальні тури, мобільні додатки та онлайн-бронювання, є необхідним для досягнення глобальної аудиторії.

2. Економічна нестабільність. Економічні кризи, що регулярно виникають, змушують регіони шукати нові джерела доходів та диверсифікувати економіку. Регіональний маркетинг може відігравати ключову роль у залученні інвестицій та стимулюванні економічного зростання. Економічні кризи призводять до зниження доходів як населення, так і бізнесу, що негативно впливає на регіональний бюджет. Під час криз інвестори часто ухиляються від ризикованих вкладень, що призводить до зниження інвестицій у регіони. Економічні труднощі призводять до скорочення робочих місць та зростання рівня безробіття. Інвестиції в інноваційні та високотехнологічні галузі, такі як ІТ, зелена енергетика та біотехнології, можуть сприяти економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності регіону. Таким чином, регіональний маркетинг відіграє ключову роль у подоланні наслідків економічних криз, забезпечуючи залучення інвестицій, розвиток нових секторів економіки та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Він сприяє формуванню позитивного іміджу регіону, створенню нових робочих місць та забезпеченню сталого економічного зростання.

3. Екологічні виклики. Екологічні проблеми, такі як зміна клімату та забруднення навколишнього середовища, вимагають від регіонів розробки та впровадження екологічно відповідальних маркетингових стратегій, що сприятимуть сталому розвитку. Зміна клімату викликає екстремальні погодні явища, такі як повені, посухи та шторми, що негативно впливають на інфраструктуру, сільське господарство та добробут населення. Забруднення повітря, води та ґрунту впливає на здоров'я людей та екосистеми, викликаючи захворювання, зниження біорізноманіття та деградацію природних ресурсів. Привернення уваги до екологічних проблем: Регіони повинні активно інформувати населення та бізнес про екологічні проблеми та шляхи їх вирішення, використовуючи різні комунікаційні канали, такі як соціальні мережі, медіа та публічні заходи. Розробка та впровадження програм та проєктів, спрямованих на зниження екологічного навантаження, таких як перехід на відновлювані джерела енергії, розвиток системи сортування та переробки відходів, зменшення викидів парникових газів. Формування бренду регіону як екологічно відповідального місця для проживання та ведення бізнесу сприятиме залученню інвесторів та туристів, які цінують екологічну свідомість та сталий розвиток.

4. Технологічні зміни. Розвиток цифрових технологій та інновацій відкриває нові можливості для регіонального маркетингу, але водночас ставить нові виклики, пов'язані з необхідністю адаптації до швидкозмінних умов.

5. Соціальні трансформації. Демографічні зміни, міграційні процеси та зростання ролі громадянського суспільства впливають на структуру та пріоритети регіонального маркетингу, вимагаючи нових підходів до взаємодії з різними соціальними групами.

Таким чином, дослідження глобальних викликів регіонального маркетингу є надзвичайно актуальним та важливим для розробки ефективних стратегій розвитку регіонів у сучасних умовах. Це дослідження сприятиме не тільки теоретичному осмисленню проблем, але й практичному впровадженню інноваційних підходів, що забезпечать сталий розвиток та підвищення конкурентоспроможності регіонів на глобальному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Urban Planning Systems: Diversity and Convergence URL: [file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF/Downloads/European Urban Planning Systems Diversity and Conv.pdf](file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF/Downloads/European+Urban+Planning+Systems+Diversity+and+Conv.pdf)

2. Тарасова К. І. Територіальний маркетинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності сільських територій / К. І. Тарасова // Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 23-24 вересня 2022 р.) / Одеський національний економічний університет. – Одеса: ОНЕУ, 2022. – С. 282-284

Олена ФЕСЕНКО,
*старший судовий експерт
сектору економічних досліджень,
відділу товарознавчих, гемологічних та
економічних досліджень
Запорізького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Будь-яка господарська та фінансова діяльність фізичних та юридичних осіб потребує постійного та систематичного контролю, реєстрації, обліку, накопичення, зберігання та передачі. Тому бухгалтерський облік є однією з невід'ємних складових діяльності кожного суб'єкта господарювання. В свою чергу, для покращення діяльності суб'єкта господарювання, виявлення та усунення недоліків в роботі підприємства, дані бухгалтерського обліку та показники фінансової звітності потребують постійної перевірки, аналізу та аудиту. Таким чином розвиток бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту відіграє дуже важливе значення як для підприємства так і для економіки країни в цілому.

Згідно абзацу третього частини першої статті 1 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1].

Відповідно до частини другої статті третьої Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Тобто, в управлінні підприємством бухгалтерський облік виконує інформаційну, контрольну, оціночну, аналітичну та управлінську функцію [1].

Бухгалтерський облік ґрунтується на наступних принципах: автономності, повного висвітлення, послідовності, безперервності, нарахування, превалювання сутності над формою, єдиного грошового вимірника та інших принципах, визначених міжнародними стандартами або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі залежно від того, які з наведених стандартів застосовуються підприємством (стаття 4 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [1]).

Економічний аналіз - це система спеціальних знань, яка пов'язана з: дослідженням причинно-наслідкових зв'язків зміни і розвитку економічних явищ та процесів; вибором і обґрунтуванням ділового партнерства; дослідженням зовнішнього економічного середовища (маркетинговий аналіз), зміни параметрів ринку; оцінкою підприємницького ризику; моделюванням поведінки економічної системи на багатокритеріальній основі; обґрунтуванням цільових програм, індикативних планів та бізнеспланів і об'єктивною

оцінкою їх виконання; кількісним і якісним вимірюванням об'єктивних і суб'єктивних факторів та пошуком резервів удосконалення господарських систем; формуванням аналітичного забезпечення для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Уміння використовувати прийоми та методи економічного аналізу в умовах сучасної економіки мають особливу актуальність, особливо для керівників підприємств, які бажають, здійснюючи підприємницьку діяльність при обмеженості використовуваних ресурсів, одержувати якнайбільший прибуток. Тому перед підприємцями та управлінським персоналом постає проблема пошуку та реалізації альтернативних рішень. Найбільш необхідним елементом для прийняття управлінських рішень є достовірна, корисна та своєчасна інформація. Тому визначення значення економічного аналізу в інформаційному забезпеченні функціонування підприємства є дуже актуальним [2].

Для підтвердження достовірності даних, відображених у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності підприємства, проводиться аудит. У практичній діяльності за допомогою якісної організації аудиту реалізується одна з найважливіших функцій управління – функція незалежного фінансового контролю фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Аудит - це незалежна оцінка фінансової звітності організації відповідно до діючих правових норм шляхом перевірки дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку та відповідності досліджуваних господарських операцій законодавству.

Правові засади аудиту фінансової звітності, провадження аудиторської діяльності в Україні та регулювання відносин, що виникають при її провадженні, права та обов'язки аудитора регламентуються Законом України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [3].

Основними завданнями (функціями) аудиту є: перевірка фінансової звітності, декларацій та інших документів для встановлення їх достовірності і відповідності здійснених господарських і фінансових операцій чинному законодавству; виявлення попередження (профілактика) порушень у фінансово-господарській діяльності підприємств; реальність визначення фінансових результатів; оцінка ефективності внутрішнього контролю; надання консультаційних послуг з питань обліку, аналізу, права, менеджменту, маркетингу, фінансів тощо.

Таким чином, бухгалтерський облік, аналіз та аудит тісно взаємопов'язані між собою, та відіграють важливу роль в діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, так як впливають на ефективність, розвиток та добробут підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Ілляшенко К.В. Значення економічного аналізу в інформаційному забезпеченні функціонування сучасного підприємства URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/1726/1/909.pdf>.
3. Закон України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 11.04.2024).

Фісуненко Н.О.,

завідувач кафедри аналітичної економіки та менеджменту,

доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ДОСТРОКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ПАРАДИГМИ

Стратегія захисту економіки України визначає характер трансформаційних перетворень економічної системи держави з метою забезпечення сталого економічного розвитку у довгостроковій перспективі. В умовах трансформаційних зрушень сьогодення економіка України потребує інноваційного забезпечення, комплексних всеохоплюючих перетворень, із врахуванням впливу цифровізації, формування сприятливих умов забезпечення залучення додаткового інвестиційного капіталу та реалізації проєктів й програм державного рівня у сфері захисту економічної системи із врахуванням досвіду розвинених держав світу. Стратегія захисту економіки України повинна у теоретико-методологічному та практичному аспектах відповідати сучасним вимогам світових економічних перетворень, не лише стабілізуючи економічну систему України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення, а й формуючи механізми підвищення рівня її конкурентоспроможності, підвищення наукоємності технологічного та інноваційного забезпечення, соціально-економічного розвитку суспільства.

Однак, враховуючи різноекторність напряму формування методологічних засад стратегії захисту економіки України в умовах цифрової трансформації необхідним є впровадження інноваційного новітнього підходу до оцінки ступеня ефективності функціонування механізму державного рівня реагування на загрози оточуючого економічного середовища. Відтак, враховуючи світову практику розвинених держав світу та необхідність запровадження комплексності аналізу означеного питання, - доцільним є створення окремого експертного підходу в контексті оцінки ступеня ефективності реагування на загрози оточуючого економічного середовища. Відповідний підхід, у контексті основоположної характеристики, включатиме в себе симбіоз попередніх трьох підходів до оцінки, додаючи експертну оцінку щодо визначення ефективності функціонування системи захисту національної економіки в умовах повномасштабного воєнного вторгнення. Відповідне оцінювання матиме підґрунтям основні комплексні питання розгорнутої експертизи для різних груп респондентів, що у своїй сукупності формуватиме суспільну думку різноманітних груп населення щодо загальної економічної ситуації в країні та визначення її окремих перспектив. Неупередженість та відкритість відповідного експертного опитування нівелюватиме можливі потенційні ризики системи захисту економіки України у середньо- та довгостроковій перспективах.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

*Гадинко Олександр,
магістр історії,
учитель історії Красноільського ліцею №3,
м.Сторожинець,
Чернівецька область, Україна
alexandrugadinco555@gmail.com
ORCID: 0009-0005-3111-0872*

ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНЕ ТА ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ МІСТА СТОРОЖИНЕЦЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: 1918-1940 РР.

У міжвоєнний період у місті проживали різні національності зі своєю самобутньою культурою, традиціями, звичаями, християнськими цінностями. Всі вони доклали чимало зусиль для розвитку культурної, освітньої та духовної спадщини міста. Найбільшими автохтонними етнічними меншинами міста були українці та румуни, які з давніх-давен населяли цей край та регіон. Після них йшли колоністи – німці, поляки, євреї, які теж проживали багаточисельними громадами.

За переписом населення від 29 грудня 1930р. у м.Сторожинець проживало 8.611 чол. без околиць. За іншими даними – 8695 чол.: українців – 853 (9,8%), німців – 655, поляків – 1070, румунів – 3390 (38,9%), євреїв – 2480, інших – 300. Річний приріст міста у 1935р. становив 7%, у 1936р. – 13,2%, 1937р. – 10,9%. Останній перепис населення проводився у серпні 1941р., який показав кількість жителів міста 6610 чол. [13, с.430, 440]. Порівняно з іншими містечками Буковини Сторожинець за кількістю населення стояв на другому місці після Чернівців. Станом на 1938р. кількість жителів Сторожинця з Майданом, Білкою і Раківцями становила 12554 чол. [8, с.424, 440], [18].

У міжвоєнний період громадсько-культурне життя українців міста представляв вельмишановний доктор Юрій Вельничук [9, с.888]. Культурно-освітнє товариство «Сторожинецький кобзар» влаштовувало концерти під диригентурою І.Загородного, Шевченківські академії та театральні вистави. Так, 21 жовтня 1928р. у Сторожинці гастролював український театр під управою п.Сидора Терлецького. Ставили оперету «Запорожець за Дунаєм». С.Терлецький грав карася, Одарка – п.Глязер, Дакич – султана, п.Є.Дубеневич – Андрія, п.Бандинда танцював «козака». Виставу грали також С.Дубеневич і п. О.Кобилянська. Вистава мала такий успіх, що зала була переповнена: «Саля була битком набита, так що не мож було шпилькі впустити». Як повідомляв незалежний безпартійний часопис «Час» від 26 жовтня 1928р. український театр зробив жертвування для будівництва «святого дому» – греко-католицького храму у Сторожинці. Отець Волянський всіляко цьому сприяв на церковних та громадських зборах. А 3 січня 1931р. цей же часопис повідомляв, що у Сторожинці працювала філія «українського весілля». Українці віддавалися народній музиці, танцям, хору, іграм. 1 лютого 1931р. у місті «відіграв аматорський гурток Української Бесіди», який поставив театральну виставу «Безталанна» – драму на 5 дій Івана Тобілевича. Зал пана Шлемка був

переповнений. В ньому було «повно міщан, селян і велике число інтелігенції». Всі ролі були зіграні пречудово. Фундатором цього успіху в неділю був українець Юрій Вельничук. А 12 березня того ж року дружина українського театру Сидора Терлецького, Івана Дутки та Івана Дудича загостила у Сторожинці з «одиноким штурком» «Жонатий чорт», комедією на три дії Мировича». Дефінітивним професором зі Сторожинця був Рудольф Дурст. Звичним явищем того часу було надання спонсорської допомоги своїм співвітчизникам із-за кордону. Так, в одному з чисел газети «Час» від 3 січня 1931р. доктор Штробель зі Сторожинця повідомляв, що «горожани міста Ріджайни в Канаді прислали на театральний фонд 6620л.» [13-17].

Як відомо, після Першої світової війни у місті ще деякий час діяла (з 1890р.) крайова школа кошикоплетіння. Її фундатором та багаторічний директором (працював до 1919р.) був Тодор Іваницький (1860-1933рр.). Всі, хто закінчував кошикарську школу, були вдячні її керівнику за шкільну науку. Діти навчались і заробляли цьому життєвонеобхідному ремеслу [11, с.78-79]. Тодор Іваницький був доброю, чуйною, працьовитою і дуже шанованою людиною у місті. Символом національної єдності українців був «Український Народний Дім» у Сторожинці [6, с.286].

У соціальному й релігійному розрізі місто представляли євангелістська церковна громада та німецька національна меншина. Довгий час вікарієм громади м.Сторожинець був кандидат теології Едгар Мюллер. Німецький культурний бомонд міста представляли колишній суддя, а пізніше адвокат Петер Айперт, його представник Флоріан Ваннамахер та Емануель Плашке. Вищим державним юристом був др. Ст.Думанський, президент ландсгеріхта (голова суду у земельних справах) др.Ягода, урядовими радниками Рудольф Стелік та Ганс Адам. Ремісничче коло сторожинчан складали Юліуш Цан, Георг Венцель, Адам Гласс, Роберт Кучера, Віллі та Гігфрід Кучера, Карл Шафлехнер і Вільфрід Гохмут. Символом їхньої національної єдності був «Німецький Народний Дім» у Сторожинці [19, s.134-135, 140-141].

Румунські кола були представлені панським клубом «Clubul romanesc», жіночою організацією «Doamnele Romane» та військово-патріотичною елітою «Arcasi» [19, s.159-160]. У 1920р. вони придбали румунський національний будинок. Румуни були однією з основних національних складових меншин міста.

Особливий культурний шарм міста складали поляки. Вони завжди складали суттєву кількісну складову населення міста як і німці. Станом на 1928р. у Сторожинці функціонували польське ремісничче товариство «Гвезда» та товариство «Польська читальня». 17 квітня 1932р. тут було закладено «Товариство польської молоді «Варта». Її членами були Царевич (голова), Седлецький (заступник), Кузька (скарбник), Сандецький (господарник). Товариство нараховувало 35 постійних членів і в своїй діяльності підлягало Комітету фізичного виховання. В осередку займалися волейболом і баскетболом. Тренувалися на міському стадіоні поблизу Польського Народного Дому. Тренувальні заняття проходили регулярно. Товариство «Варта» постійно проводило також змагання з іншими спортивними осередками громади. Постійно поновлювався спортивний інвентар. Незважаючи на постійний стан облоги у краї цей осередок завжди мав хороші стосунки з начальником міської жандармерії. Члени спортивного товариства не збиралися лише у вечірній час. Каса осередку завжди мала значний прибуток. Впродовж 1940-1946рр. частина осіб цієї національності виїхала з міста. Їх було переселено в колишні німецькі області східніше по лінії Одер-Найсе [1, с.173-174], [19, s.176-177].

Самостійні етнічні групи міста та його околиць складали липовани та цигани.

Особливий колорит м.Сторожинець надавали євреї, що були представлені окремою національною меншиною в місті. Вони також складали вагомий кількісний складовий містечка та завжди були фінансово самодостатніми. Деякі приватні кола осіб цієї національності звели у Сторожинці окремий тенісний корт (майданчик), який використовувався лише для своїх. Два-три рази на рік до міста приїжджала театральна група саме осіб цієї національності, яка давала вистави [19, s.186-187].

Поліетнічну мозаїку міста представляли численні соціокультурні, освітні, національні товариства, що свого роду були своєрідним обличчям мультинаціонального містечка. Наприклад, станом на 1922р. у м.Сторожинець діяли такі спортивні команди: українська футбольна команда «Довбуш» (з 1922р.), польська «Полонія», німецька «Ян», єврейські «Маккабі», «Гакоат», «Поалеціон», румунські «Баски», «Драгош-Воде», інтернаціональний робітничий спортивний клуб «IASK». В 1923р. у Чернівцях вперше розігрувався кубок з футболу, заснований Янку Флондором. Переможцем стала українська команда «Довбуш», яка завоювала власне кубок та 11 медалей [4, с.8-10]. У місті діяли також єврейське студентське товариство «Jordania», футбольний клуб «Hasmonea», футбольне товариство «Makabi», німецький футбольний клуб «Germania», «Тренувальне і спортивне товариство Яна у Сторожинці» - «Turn und Sportverein Jahn Storozynez», румунський футбольний клуб «Juventus», спортивні клуби «Jask» та «Internazionaler Arbeit-Sportklub» («Міжнародний робітничо-спортивний клуб»). У Сторожинці діяло ще товариство німецьких вчителів Сторожинецького повіту. Почесним головою тут був Франц Манц в 1919р. [5, с.30-35], [19, s.75, 85].

У міжвоєнний період у Сторожинці діяли також численні сіоністські організації [8, с.104-105]. Так, ще з 1910р. тут працювало товариство ремісників Адольфа Ліппа, в 1920р. – єврейське національне академічне товариство Северина Гершдорфера, в 1936р. – благодійне товариство «Армут». Очоловав його Фільде Фауст. У 1920р. у місті числиться єврейська політична організація (єврейський блок), а з кінця 1920-х рр. – єврейська національна партія. На парламентських виборах 1931р. вона взяла на Буковині 8,5%. У 1932р. ця партія у Сторожинецькому повіті набрала найбільший відсоток виборчих голосів. У 1935р. у місті діяло також товариство «Judischer nationaler Verein «Sion» in Storozynez». Його головою був др.Менчер [5, с.43, 65, 67, 69, 71] [10, с.16]. Отож, кожна національна меншина була представлена різноманітними політичними організаціями, благодійними, студентськими та спортивними товариствами, які всесторонньо сприяли їх культурному розвитку.

Станом на 1938р. у Сторожинці працювали 3 школи: початкова у центрі для хлопців і дівчат, на Майдані (спалена у Першу світову війну 1914-1918рр. та згодом відновлена) та на Білці, яка була споруджена у 1935р. як двокласна народна з румунською мовою викладання (дійшла до наших днів). Школи відвідували як хлопці, так і дівчата. Школи на Майдані та Білці значилися національними (румунськими, де проживало компактно ця етнічна меншина). У 1921р. румунська мова стала офіційною в усіх установах та обов'язковою мовою спілкування та навчання. У 1922р. румунська держава придбала будинок для кращого облаштування діючої гімназії. За державні кошти цей навчальний заклад був реорганізований під «лицей короля Фердинанда I» – «Liceul Regele Ferdinand I», який проіснував до 1940р. Мовою викладання була німецька та румунська, іноземними – французька та латинська. У «модерному лицейі міста Сторожинець» систематично відбувалися іспити на знання викладацьких предметів, а по закінченню терміну навчання – видавався атестат, який мав юридичну силу. За новим шкільним законом діти навчалися з 6 до 9 класи [19, s.74-75].

Протягом 1926-1936рр. у Сторожинецькому ліцеї працював викладачем рисунка й каліграфії видатний буковинський художник, «син українського живопису» Пантелеймон Федорович Видинівський (1891-1978). Проживаючи у Сторожинці помешкання винаймав у вчительки Фільческу [10, с.22], [11, с.206-207]. У 1936 році був звільнений з посади викладача Сторожинецького ліцею. Протягом 1936-1938рр. мешкав у Чернівцях по вул. Маяковського, а впродовж 1939-1944рр. – по вул. Наливайка. З 1940 року займав посаду методиста-консультанта з питань живопису і скульптури в Чернівецькому обласному будинку культури і народної творчості. Учасник мистецьких виставок у Чернівцях (1920, 1940) та Румунії (1944). З 1944 року проживав у Румунії, де й помер 9 червня 1978 року в м.Браїла. Петро Видинівський довгий час працював у галузі монументального та станкового мистецтва, книжкової графіки. Він – автор багатьох портретів діячів культури, історичних та батальних композиторів. В українському суспільстві відомий як графік, маляр, живописець, громадський діяч.

Зі Сторожинця походять також видатні громадські та державні діячі, які тут колись народилися та працювали деякий час. Наприклад, родом зі Сторожинця є провідний політик Буковини наприкінці австрійського панування Георгіє Грігоровіч. Народився він у Сторожинці 4 травня 1871р. [12, с.66]. Син шкільного над учителя. Після закінчення гімназії та університетських студій – робочий секретар і видавець румунської соціал-демократичної газети «Lupta», голова політичного об'єднання «Вперед» у Чернівцях. У 1907-1918рр. – депутат австрійського парламенту від соціал-демократів виборчого округу Чернівці-місто. З 1919р. – протягом кількох років депутат Соціал-демократичної партії і сенатор румунського парламенту. Усунувшись від політичного життя, перебрав керівництво соціальним страховим товариством у Чернівцях. Помер 18 липня 1950р. у Бухаресті.

До вагомих постатей першої половини ХХ століття відноситься видатний німецькомовний письменник Альфред Маргул-Шпербер (справжнє прізвище –Альфред Шпербер), який також народився у Сторожинці 23 вересня 1898р. Походив з асимільованої єврейської родини. Його батько був бухгалтером у румунського діда Янку Фльондора. Мати – вчителька музики. Її єврейське ім'я Маргула майбутній письменник зробив своїм літературним псевдонімом. Майбутній письменник рано зблизився з румунським оточенням свого рідного містечка [3, с.20], [10, с.17]. Спершу навчався в німецькій гімназії у Чернівцях. В 1914 році втік з батьками до Відня, уникаючи російської окупації, полону та антиєврейських погромів. Воював як однорічний доброволець на Східному фронті (Галичина, Південна Україна). Перебуваючи у пеклі Першої світової війни на Східному фронті написав пацифістський цикл віршів «Die schmerzliche Zeit» («Болочий час»). По закінченні війни повернувся в Чернівці, де проживав та розпочав правничі студії. Помер 3 січня 1967 року у Бухаресті.

Уродженцями м.Сторожинець є також Віктор Малярчук (1910р.н.), член УАК «Чорноморе» та відомий культурно-освітній і громадський діяч краю Антон Степанович Кирилів 1878р.н. Адвокат за професією, член Української Національної Партії, входив до складу її керівного комітету, голова українського товариства «Школа» [3, с.21].

У міжвоєнний період у місті продовжували діяти найстаріша на той час і сьогодні греко-орієнтальна церква святих архангелів Михаїла і Гавриїла 1796-1798рр. (за іншими даними – 1687р., храмовий день – 21 листопада) на Майдані (тут же знаходиться старий цвинтар), греко-орієнтальна церква св.Георгія Побідоносця (Захисника і Покровителя міста, споруджена на кошти Катерини Гарсте, дружини Миколи фон Флондора у 1829р., за іншими даними – у 1888р., храмовий день – 6 травня), греко-католицька церква св.Марії 1885р. (за

іншими даними – 1896р., храмовий день – 8 вересня), римо-католицький храм св.Анни 1865-1870рр. (кам'яного вигляду культова споруда набула на початку XX ст.), євангелістська кірха (споруджена у 1909-1911рр.), синагога (споруджена у 1890-1900рр.), церква липованів та численні каплички [3, с.24-26]. Велика кількість культових споруд у містечку свідчить про набожність місцевого населення, сповідування і плекання християнських традицій, збереження і дотримання духовних чеснот, працьовитість його жителів, їх світогляд.

Відомо, що у місті Сторожинець у міжвоєнний період побували відомі громадські та державні діячі, королівські особи. Так, влітку 1917р. через місто проїжджав німецький імператор та прусський король Вільгельм II (1888-1918рр.) та видатний шведський географ, топограф, дослідник та письменник Свен Хедін (1865-1952рр.). Останній декілька днів гостив у місцевого священика Георгія Філієвича. У січні 1918р. останній імператор Австро-Угорської імперії Карл I (1916-1918рр.) приймав військовий парад солдат на полях позаду церкви св.Георгія та костелу св.Анни. Від лютого морозу декілька солдатів навіть впали від нечуваного холоду [23, s.197-198]. У 1925р. місто Сторожинець відвідав румунський король Фердинанд I (1865-1927рр.) [3, с.29], [19, s.197-198].

До послуг жителів міста були міський стадіон, парки Я.Флондора, Й.Оренштайна, алеї, Народний сад, готель, ресторан, купальні (єврейська), численні крамниці та кав'ярні, пекарні, клуби (мисливський), всілякі майстерні, банки (кредитно-ощадний, сільськогосподарський, східний, румунський), нотаріальні контори, поштовий та телеграфний зв'язок, адміністративні установи, навчальні заклади, державна залізниця, автобусне бюро, повітовий госпіталь, овочевий ринок. У центрі, поряд з церквою Св.Георгія і церквою липованів розташовувався пам'ятник невідомим солдатам, які загинули у роки Першої світової війни (1914-1918рр.). Пам'ятник полеглим воїнам Першої світової війни стояв також на старому українському цвинтарі біля дороги, позаду помістя Й.Оренштайна. Справжньою прикрасою була площа Єднання та торгова площі у центрі міста, поряд з якими розташовувалась вже згадувані православна церква св.Георгія та костел св.Анни. Примарія (міська ратуша) знаходилася по вул. королеви Марії 1900-1961рр. (сьогодні – вул. М.Грушевського), префектура – по вул. І.Г.Дуки 1879-1933рр. (сьогодні – вул.Чернівецька), палац юстиції – по вул. Янку Флондора 1865-1924рр. (сьогодні – вулиця О.Кобилянської), початкова школа та ліцей для хлопців – по вул. короля Фердинанда I 1865-1927рр. (сьогодні – вул. П.Видинівського). Неподалік ліцею імені короля Фердинанда знаходився повітовий шпиталь. Німецька церква (кірха) знаходилася по вул. ім. Янку Іона Ністора 1876-1962рр. (сьогодні – ім. Б.Хмельницького) [2, с.98-99], [3, с.24-26], [7, с37], [19, с.75]. Головні дороги були гравійовані а вулиці міста – вистелені спеціальною плиткою, привезеною із-за кордону.

Отож, діяльність у місті різних спортивних, освітніх, культурних, політичних організацій, клубів та товариств, духовних осередків та культових споруд сприяла всебічному розвитку багатонаціонального містечка у міжвоєнний період. Кожна національна меншина, незважаючи на суспільно-політичні обставини, які були присутні у ті непрості часи, докладала чимало зусиль для розвитку свого осередку зокрема та міста в цілому. Жителі міста докладали максимум зусиль для досягнення довоєнного рівня розвитку населеного пункту. У місті працювали численні господарські приміщення, крамниці, адміністративні установи, які надавали відповідні послуги. Місто відбудовувалося, розширювалися його околиці (з кінця 1920-х рр.), а його жителі – складали мозаїку його нового повоєнного становлення та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Буковина: національні рухи та соціально-політичні процеси 1918-1944рр. Погляд дипломатів (Документи). – Чернівці: Зелена Буковина, 2007 – 228 с.
2. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія/Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. – Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. – 237с.
3. Гадинко О.О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. – Чернівці: Прут, 2013. – 208с.
4. Гонжа М.Т. Спортивний рух на Північній Буковині (1918-1940рр.) – Чернівці: Рута, 2000. – 20с.
5. Добржанський О., Масіян Н., Никирса М. Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775-1940рр.). – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – 172с.
6. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 574с.
7. Запаловський В., Осачук С. Слідами забутої війни 1914-1918рр. в Буковині (військово-історичний нарис, воєнні могили Першої світової війни в Північній Буковині, догляд воєнних могил). – Чернівці: Молодий буковинець, 1998. – 48с.
8. Іванеско М.І. Наклепники на замовлення. – Ужгород: Карпати, 1986. – 207с.
9. Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. – 967с.
10. Ліщук Д., Гадинко О. Особистості епох. – Чернівці: 2016. – 100с.
11. Павлюк О.М. Буковина. Визначні постаті (1774-1918рр.). Біографічний довідник. – Чернівці: Золоті литаври, – 2000. – 252с.
12. Прокопович Е. Кінець австрійського панування в Буковині. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 80с.
13. Газета Час – 26 жовтня 1928
14. Газета Час – 03 січня 1931
15. Газета Час – 14 лютого 1931
16. Газета Час – 04 березня 1931
17. Газета Час – 03 квітня 1931
18. Газета Час – 1933 – число 1702
19. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Errinerungen. – Darmstadt: 1983. – 206с.

Каширіна Ольга Олександрівна,
викладач історії
Дніпровський коледж технологій та дизайну,
м. Дніпро, Україна

НАЙВЕЛИЧНІШІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Вступ/Introduction. Середньовіччя – найславніший час в історії України, бо тоді ще існувала наша державність, на жаль, втрачена пізніше - на декілька століть, а на історичній арені з'явилися діячі, котрими ми гордимся й нині. Деякі із них (Володимир Великий та Ярослав Мудрий) є навіть, на національній валюті. Та й сама назва її – «гривня», прийшла до нас із Середньовіччя. В часи найбільшої могутності Україна – Русь займала територію від Білого й до Чорного моря, а її правителі – великі князі Київські не уступали, а в деяких діях навіть перевищували своїх Європейських сусідів – Польських, Чеських, Угорських та інших монархів[3]. Ознайомлюючи учнів з подіями тисячолітньої давними, потрібно виділити шість основних діячів, які зіграли найвизначнішу роль в розбудові феодальної державності України-Русі.

Мета роботи/Aim. Виділення найвеличніших правителів середньовічної України є спробою показати, що наша держава в ту далеку добу не була відстала й гірша, ніж інші Європейські країни. А в чому, зокрема в культурі, навіть перевищувала їх. У кожного князя були свої досягнення й прорахунки, які учні повинні знати, робити висновки й узагальнення, щоб стати патріотами рідного краю. Тільки так можна виховати почуття гордості за наше минуле.

Матеріали та методи/Materials and methods. Отже, розглядаючи розвиток України – Русі на протязі чотирьох століть, потрібно акцентувати увагу студентів саме на досягненнях кожного князя, які сприяли її єдності та могутності. Перший, серед державотворців Українського Середньовіччя Володимир Святославич, котрого за його дії, прозвали «Великим». Він правив не менше 35 років (3 980 по 1015) і провів велику роботу по збиранню земель, яка коштувала «багато війни, багато крові», а він сам, показав себе «суворим» і «навіть лютим»[1,с.75]. Він здійснював походи, як на Захід, так і на Схід, а, щоб утримати в своїх руках все, завойоване, чи не найпершим із Руських монархів ввів систему посадництва: розділив свої землі між синами і, з допомогою їх, тримав все під контролем. Для захисту своєї країни від кочовиків він наказав насипати земляні вали (так звані «Змієві»), котрі простягались майже на тисячу кілометрів[10.с.107].. Але найбільшою його заслугою історики традиційно вважають прийняття християнства (988 рік), Через що й прозвали його «Великим», а церква канонізувала й оголосила «Святим»[2, с.127].

Син Володимира – Ярослав, прозваний «Мудрим» найбільші досягнення мав у розвитку культури. Хоча він і продовжив зміцнення держави, розбив Печенігів, та не з цим пов'язують його основну діяльність. Роки його князювання – це вихід Русі-України на міжнародну арену, злет культури й освіти (1019 – 1054).В той час, коли більшість Європейських монархів не вміла писати й читати, Ярослав знав декілька мов, мав власну бібліотеку, відкривав школи й храми, пов'язував долі своїх дітей з іноземними королями

й королевами.[7,с.с.43-44]. І останні вважали за честь, для себе, поріднитися з Києвом. Через що Ярослав і увійшов в історію, як «гесть Європи»[9, с.9]. Про цих, двох князів – Володимира і Ярослава – знають, навіть, учні в інших країнах, а в підручнику «Всесвітньої історії» для шкіл .США, вони виділені, як найвидатніші «правителі Русі»[11,с.159]. Тож, потрібно виховувати почуття гордості за нашу країну і в тих, хто вивчає її історію в навчальних закладах України.

Обов'язково потрібно акцентувати увагу ще на двох державних діячах України – Русі, які внесли великий вклад в зміцнення феодальної держави. Перший – це Володимир Мономах, онук Ярослава Мудрого. Він пройшов нелегкий і складний життєвий шлях, спочатку – як правитель удільних князівств, а потім – як великий князь Київський (1113 – 1125)..Теж знав іноземні мови і, навіть, написав свої твори, які були незвичним явищем для феодального світу[8,с.9].Продовжував розпочату своїм дідом практику «династичних «шлюбів» і зміцнення кордонів держави. Але, чи не найбільша його заслуга – в об'єднанні феодальних правителів України – Русі навколо ідеї захисту від кочівників[5,с.389]. Половців відтіснили в степ, припинивши їх напади на Русь. В час гострої міжусобної боротьби в усіх країнах Європейського континенту, Мономах зумів призупинити її на терені своєї держави. Для цього поступився навіть власними амбіціями, через що й залишився, як «corvus albus» (або «біла ворона») серед правлячої верхівки середньовічної Європи[8,с.9].

Його син – Мстислав, прозваний теж «Великим», правив у Києві недовго (1125 – 1132), але продовжував зміцнювати великокнязівську владу та обороняти свою державу від зовнішніх ворогів. При ньому Русь – Україна посідала вагоме міжнародне становище, про що свідчать і династичні шлюби: сам він був одружений на шведській принцесі Христині, а своїх дочок повидавав заміж за Європейських монархів[2,с.82]. Але то – останній блиск могутності Київської держави, бо, після його смерті, вона остаточно розпалась на окремі князівства.

Ярослав Осмомисл – то вже правитель Галицької Русі (1153 – 1187), який, тим не менше, вносив великий вклад в зміцнення її могутності. Вступив в суперництво із Києвом, знищив внутрішню опозицію, змусивши навіть свою дружину – княгиню Ольгу (доньку Юрія Долгорукого) залишити Галичину. За його правління територія Галицького князівства значно розширилась, а сам він будував і укріплював міста, розвивав стосунки з іншими державами, ставши визнаним авторитетом Європейської спільноти[2,с.1128]. Через це автор «Слова о полку Ігоревім» виділив його серед інших правителів середньовічної України-Русі, вказавши, що він «підпер гори Угорські своїми військами» зачинивши «ворота Дунаю»[6,с.82].

Данило Галицький, безумовно, найвеличніша і найтрагічніша постать в історії України-Русі. Весь період його правління, від самого дитинства, коли став князем Галицьким (1205) і до самої смерті (1264), наповнений гострою боротьбою, як із внутрішніми, так і зовнішніми ворогами[2,с.193]. Однак, завдяки особистим якостям, князь Данило зумів захистити свою державу. Він проявив себе не тільки як видатний державник та воєначальник, а ще й, як умілий дипломат. Зумів знайти спільну мову із самим Бату-ханом, здійснивши поїздку в Золоту Орду (1245 р.) і з Папою Римським Інокентієм IV, ставши – із його благословення, першим в історії України- Русі, королем (1253 р.). Дбав і про культуру своєї держави: при ньому були засновані такі міста, такі, як Львів і Холм, а – до останнього із них – він переніс столицю своєї держави[4,с.78-79]. Отже, середньовічна Україна-Русь мала своїх видатних діячів, правителів, кожний із

яких міг би стати в той час гордістю будь-якої Європейської держави. Великий вклад їх в історію відзначений в книгах, музеях і пам'ятниках. Основне завдання викладачів історії – донести це до свідомості студентів, зробити так, щоб вони гордилися досягненнями минулого й були справжніми патріотами своєї країни.

Результати та обговорення/Results and discussions. Розглядаючи діяльність правителів України – Русі на протязі чотирьох віків, студенти не можуть не виділити найвидатніших із них. Для того, щоб закріпити здобуті знання їм дається завдання підготувати реферати по біографіям великих князів Київських, Галицько – Волинських і королів України – Русі. Студенти звертають увагу на дії і вчинки героїв своїх рефератів, виділяють позитивне і негативне у їх діяльності, роблять висновки, які риси і якості характеру вони проявили, як вплинули на розвиток своєї держави і чи відповідала їх діяльність вимогам часу. І це головне, через що ці люди залишились в історії.

Висновки/Conclusions. Отже, підводячи підсумок вивченню середньовічної історії України, потрібно відзначити, що, перш за все, це – люди, які її творили. Без таких діячів минулого, як Ярослав Мудрий чи Данило Галицький, вона була б збіднена, нецікава і не мала виховного значення та впливу на наступні покоління.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА:

1. Грушевський Михайло. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1913 року. – Київ, 1990. - 524 с.
2. Довідник з історії України (А – Я). За редакцією І. Підкови і Р. Шуста.- Київ, 2001. – 1136
3. Київська Русь [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Київська_Русь
4. Крип'якевич І. П. Історія України. - Львів, 1990. – 520 с.
5. Повість врем'яних літ. Літопис (за Іпатським списком). – Київ, 1990. – 558.
6. Слово о полку Игореве. – М.: 1984. -221 с.
7. Субтельний Орест. Україна. Історія – Київ, 1991. – 510.
8. Шорохов Анатолій. Володар – захисник України-Русі. Наше слово (Варшава) - №36, 2023-9-10, с.9.
9. Шорохов Анатолій. Володар рік, які напоюють світ. Наше слово (Варшава), №№48, 29.11.1998. – с.9.
10. Шорохов Анатолій. Чужинці в степах України. – Кур'єр Кривбасу, №№ 73 – 74, березень 1997. – СС.103 – 112.
11. The Rise and Fall of Kiev. – World History. - New York, 2004. – 860 s.

Сіра Н.П.

директор

*Мезинський археологічний науково-дослідний музей
імені В. Є. Куриленка*

ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В СЕЛІ МЕЗИН ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Чернігово-Сіверщина протягом багатьох століть є однією з самобутніх етнокультурних зон України і надзвичайно перспективним ареалом для вивчення фольклору та фольклористичних розвідок. За кожним словом або дією стоїть величезний культурно-історичний досвід народу. Деякі обряди, ритуали, пісні зберегли свої первинні форми ще з язичницької доби.

Шлюби найчастіше укладали в той період, коли ставало менше сільськогосподарської роботи. Тому значна кількість весінь відбувалася восени (після Покрови) та в січні-лютому. Традиційно сватів починали засилати починаючи з Другої Пречистої, тому недарма говорили – «Прийшла Пречиста – принесла старостів нечиста». І тривали святкування аж до початку Пилипівського посту.

Традиційний весільний обряд українців мав досить чітку структуру. Дослідники часто поділяють його на три етапи: передвесільний, власне весільний та післявесільний. Таке дійство, як весілля, включало часто більше 20 важливих актів.

Передвесільна обрядовість починалася із вивідування (*zapumiv*). Це робилося для того, щоб дізнатись наміри батьків молодої перед засиланням сватів. Посилали на вивідування зазвичай когось із родичів.

Якщо ситуація була сприятливою, невдовзі відбувалось сватання – перша зустріч представників молодого з молодою та її батьками для досягнення згоди.

У старости просили, як правило, близьких родичів, поважних одружених чоловіків. Якщо весілля було задалегідь вирішене і погоджене між батьками молодих, то обряд сватання був чистою формальністю.

У призначений день старости йшли до хати дівчини з круглим хлібом у рябій хустині та сілло і починали традиційну розмову. Цікаво, що словесні формули сватання часто були побудовані на алегоріях. Ще при вході в хату старости починали розмову, в якій називали себе «мисливцями, що полюють на куніцю» або ж «покупцями», які просять віддати «товар».

Дівчину запитували чи згодна вона на шлюб. У разі згоди дівчина різала хліб на чотири частини у вигляді хреста, не виймаючи ножа, клала по краях столу. Після цього починалося частування. Дівчина дарувала нареченому сорочку, сватам – рушники, які перев'язували їх собі через плече попід ліву руку. За існуючими морально-етичними нормами – це було законним зобов'язанням щодо майбутнього шлюбу. Хлопці з села, взявши колоду, збиралися біля хати, де відбувалось сватання «шпарі драти» – стукали колодою в стіни. Щоб не наробили збитків, батьки молодої виносили на вулицю добрий могорич.

На завтра приходила мати молодого, запрошувала з собою ще двох чоловік і домовлялися про дату весілля. Раніше весілля (свайбу) святкували в неділю і понеділок.

Між сватанням та весіллям два роди взаємодіяли як родичі, приходили на свята, допомагали один одному в роботі, називали себе сватами. Після сватання молодий міг приходити ночувати до хати молодії.

Передшлюбні дійства включали також такі основні обряди: випікання короваю, запросини на весілля, виплітання вінків, вільця, сування свічки.

Один із найпоширеніших весільних обрядів, який символізував освячення громадою новоствореної родини – це бгання короваю. Культ хліба відігравав у наших предків-сіверян особливу роль. Перш за все він був щоденним продуктом харчування. Навіть найбільш сім'я завжди мала на столі хліб. Хліб є головним атрибутом родинної обрядовості від народження людини до смерті. Найбільшої різноманітності та символічності він набув у весільних традиціях.

Весільний коровай – це символ народження нової сім'ї, благоденство і достаток, родючість і продовження роду. А загалом усі магічні дії мали сприяти щастю і доброму здоров'ю молодої пари.

Народження ритуального хліба починалося із запрошення до роботи коровайниць. Їх число могло бути непарним, але вчиняли та місили коровай лише парна кількість жінок.

Відбір щодо коровайниць був досить жорстким: ці жінки мали бути щасливими в шлюбі, обов'язково мати дітей, бути доброї вдачі. Вдовам, розлученим, безплідним та сварливим жінкам заборонялося перебувати поблизу того місця, де випікався весільний коровай. Батько й мати, тримаючи образ, благословляли молодниць на святу справу:

«Благослови, Боже (2р.) і отець і мати,

Сваему дитяті пачинати каравай вчиняти, гу-у-у».

Весільний коровай Новгород-Сіверщини має круглу форму, що пов'язано з давнім культом сонця, магією домашнього вогнища. Коровай випікали в обох родин. Поки пікся коровай, існувало ряд забобон: не можна було голосно говорити, лаятись, грюкати дверима, інакше коровай міг «сісти», а це означало погану прикмету щодо подальшої долі молодих. Первчиняти коровай не можна. За виконану роботу коровайниці від матері молодії чи молодого отримували подарунки. В основному це були невеликі відрізи тканини та хустки. Для коровайниць також організовували вечерю.

Підперезували спечений коровай рушником і носили на віці від півночної діжі: «Із діжки віко знімали, хусткою застеляли, і каравай ставили». Разом із короваєм печуть велику кількість шишок. Шишки потім роздавались дітям. Виймання весільних хлібів супроводжується піснею:

«Каравайко наш грає, засланку адкриває.

Шишечки регочуть, у решоточку хочуть, гу-у-у».

За зовнішнім виглядом короваю намагались вгадати життя молодих: «Як пишній – добре, а як пригорить, кажуть, не життя. Якщо хороший каравай, не гливкий – тоже хороше життя буде, якщо великий. Тріснув – то тоже будуть... або розбіжаться, або помре хто... Ну, недопкся – життя буде таке...». Вдівцям і вдовам, які вступали у шлюб вдруге, коровай не пекли.

Коровай молодії ділять між її родом, з короваєм молодого приходять по молоду, а пізніше разом з молодою забирають до молодого і ділять у нього вдома.

Часто в цей час, коли випікався коровай, молода в весільному вінку із стрічками в українському народному одязі з дружками ходила запрошувати на весілля. Теж саме робив її майбутній чоловік з боярином (дружком). Прийнято було особисто відвідувати

родичів та близьких і озвучувати запрошення вголос. Тричі поклонявшись сказати: «Просив батько, просила мати і я прошу, приходьте до нас на свайбу».

Під час запрошення на весілля молоді намагались ніде не перетнутись.

Після цього відбувався прощальний молодіжний вечір – дівич-вечір. Починався він зазвичай із квітання весільного деревця (вільця). У круглу паляницю посеред ставили дві великі палиці, по колу – ще десять нижчих, обмотували кольоровим папером, прикрашали квітами паперовими або живими та калиною й накривали червоною хустиною. Ця дія уособлювала прощання з дівуванням та звання сімейного гнізда. Сам процес мав назву «вити вільце». Вільце робили і в нареченої і в нареченого.

Весільному дереву у церемонії весілля відводилася така ж роль як і короваю. Перед початком його виготовлення батько й мати давали своє благословення:

«Благослови Боже (2р.), Пречистий Госпоже,

І отець і мати своєму дитяті вільце убирати, гу-у-у».

У символі вільця вгадується давній символ чоловічого та жіночого начала, фалічний символ та символ матері-землі, що говорить про плідність, продовження роду, репродуктивне здоров'я молодого подружжя.

Перед від'їздом до нареченої співали:

«Летів голубок через сад.

Кидав пір'ячко на весь сад.

Збирайте дружки пір'ячко.

Зав'єм (ім'я) вілечко. Гу-у-у».

«Не йдіть, не йдіть молоді до нас вілець вити.

Зів'ємо ми самі попід хмарочками, чорними галочками. Гу-у-у».

«Ізвили вілечко, ізвили вілечко та й поставили на столі.

На тонесенькій, на білесенькій скатертині. Гу-у-у».

«Ми вілечко вели, ми вілечко вели, горілочку пили.

Просимо зіграти, підем танцювати. Гу-у-у».

На дівич-вечорі виготовляли й інші весільні атрибути – світильник, весільну свічку. Старші жінки робили з воску велику свічку, оздоблену рядочками житнього зерна. Робили молодому і молодій часто ті ж жінки, що пекли коровай. Свічку прикрашали квітами, обмотували червоною ниткою та відносили до комори. А запалювали її тоді, коли молоді сідали на посад.

Дівчинка зі сторони нареченого мала тримати світилля (вирізали окраєць хліба, ставили свічку, прикрашали квітами, колосками, обгортали хусткою). Світилля не можна було давати комусь сторонньому. По завершенні весілля світилка забирала хустку собі як подарунок.

Сучасний передвесільний обряд є значно скороченим. Обряд випікання короваю взагалі відсутній, тому що його можна замовити в закладах громадського харчування.

Обряд вінчання на даній території з 30-х по 90-ті роки XX століття не проводився, в приміщенні сільської ради або Будинку культури молодих «розписували». Шлюб міг деякий час не бути зареєстрованим документально, якщо відбулося сватання і весілля, то молоді вважалися подружньою парою.

Сам весільний етап починається з від'їзду по наречену. Весільний поїзд нареченого складався з непарної кількості родичів і гостей, тому що наречена повинна буде скласти пару нареченому. Бояри (дружки, старости) - друзі нареченого, виділялися серед інших

гостей перев'язаними рушниками. Свахи тримали в руках весільний хліб - коровай, калач, шишку, і несли зав'язані в хустки подарунки нареченій і її родичам. Перед відправленням весільного поїзда нареченого благословляла його мати. Вимовивши напутні слова, вона обсипала його монетками, зернами жита та цукерками. На Чернігівщині матері одягали на синів-женихів вивернутий догори вовною кожух і обсипали вівсом, після чого наречений з дружкою обходили навколо діжки, в якій замішували хліб.

«Ой боре, боре, борику їде (ім'я) коником,

Ламає різки з берізки.

Кидав коню під ніжки.

Біжи конику швиденько, бо (ім'я) близенько. Гу-гу-гу».

З давніх-давен жодне українське весілля не минало без гарного і веселого звичаю - викупу нареченої. Наречений мав подолати різноманітні перешкоди та виконати завдання, щоб дістатися врешті-решт до своєї коханої, забрати її та відвезти до взяття шлюбу.

Отож, традиційно, наречений разом з друзями-друзьбами приїжджав до села нареченої (або ж на її вулицю, якщо жили в одному селі). Дорогу їм перегороджували возом, колодою і т. д. Щоб дорогу відкрили, молодий з друзями мав заплатити першу частину викупу.

Далі група вирушала до будинку нареченої і починала стукати у ворота чи хвіртку, що вела до подвір'я. Певний час їм ніхто не відчиняв, щоб перевірити почуття та характер нареченого, а саме - чи готовий він чекати та боротися за кохану. Згодом на стукіт вибігали діти - родичі нареченої та сусіди, відчиняли ворота за солодкий викуп - цукерки та інші смаколики.

«Пусти свате в хату, пусти свате в хату,

А то ми померзли на лютім морозі

В свата на порозі. Гу-гу-гу».

«Пусти свате в хату, пусти свате в хату,

Нас тут небагато – 74,

Да всі чорнобриві. Гу-гу-гу».

«Пусти свате в хату, пусти свате в хату,

Нас тут не багато, сім раз за семеро

Свату хату перевернемо. Гу-гу-гу».

Тоді молодий з друзями проходили безпосередньо до дверей в будинок, де на них чекали справжні випробування.

Найчастіше весільний викуп розпочинають з питань - молодий має відповідати на запитання про наречену, а за кожну неправильну відповідь сплячувати встановлену подругами та родичами нареченої частинку викупу – солодощами, горілкою, грошима. Далі молодий вирушав до кімнати молодої, але тут на нього чекала нова несподіванка. Вхід до кімнати перекривала лава, на якій сиділи жінки, покриті хустками. За силуетом чи фігурою наречений мав впізнати суджену. Якщо спроба була вдалою, він нарешті міг побачити кохану.

На завершення викупу молодята отримували благословення від батьків. Батьки пригощають учасників весільного кортежу. При цьому гості співають:

«Що в нашого свата, що в нашого свата усього багато

І хліба і солі. Горілки доволі. Гу-гу-гу».

«Що в нашого свата, що в нашого свата з верби, з лози хата,

Сінечки з берези, свашечки тверезі. Гу-гу-гу».

Молоді та гості, присутні при реєстрації шлюбів, відправлялися в будинок батьків нареченої. Батьки зустрічали молодих біля порога. Наречені тричі їм кланялися, а мати і батько нареченої благословляли молодих з іконою і хлібом-сіллю. Під час весільного бенкету молодих заводили «на посад», де для них стелили кожух вовною догори (це символізує багате життя), а під кожухом наспінали житні зерна і гроші. Починалося частування.

На весіллі присутні не менше трьох сватів, перев'язаних рушниками від нареченої та нареченого. Старшим дружком мав бути поважний чоловік, своєрідний авторитет. Його основним атрибутом був рогац, прикрашений, квітами, стрічками, житом. Він виконував роль тамади та слідкував за порядком. Свати заносять вільце до хати і ставлять перед нареченими зі словами: «Староста, підстароста відзовіться коли є, дозвольте молодій вільце звити (3 рази)». Відповідь: «Бог благословить і ми благословляєм».

Жінки підходять до вільця і співають.

«Благослови Боже, благослови Боже

І отець і мати своєму дитяті вілечок почати

Пісень заспівати. Гу-гу-гу».

«Що (імена наречених), да багатий (ім'я)

У батенька густа пшениця на ниві,

Високі стоги на гумні,

Вище вілечок на столі. Гу-гу-гу».

«За Дунаєм калина, за Дунаєм калина

Весну запросила, паром наймали,

Калину ламали, вільце завивали. Гу-гу-гу».

Піднімала наречена вільце 3 рази і ставила на стіл так, щоб впала червона хустка, якою воно було покрите.

Вінцем визнання і схвалення нової сім'ї з боку всіх родичів і гостей було частування весільним короваєм. По шматку короваю спочатку подавали батькам, потім молодцям, після цього коровай ділили між усіма гостями.

«Дружко коровай кроє (2 рази)

Носа не втирає, подайте мітлище

Утерти носище. Гу-гу-гу».

Несуть коровай на віці з пекельної діжі, накритій хусткою і зверху – хустка, щоб ніхто не крав шишки.

Коровай ділили свати, які вміли дуже гарно говорити та жартувати, так як побажання молодим щасливої долі, гарного подружнього життя передавали у жартівливій, часто – сороміцькій формі.

Далі йшов ритуал «покриття» молодої дружини. Свахи знімали з нареченої весільний вінок і одягали їй на голову очіпок заміжньої жінки або пов'язували хустку. Цей ритуал символізував прощання нареченої з її дівочтвом і перехід у статус жінки. Вся дія супроводжувалася жалібними піснями, які співали хором присутні жінки. На цьому закінчувалася життя дівчини в батьківському домі. Тепер її відправляли в будинок чоловіка. Прощання з батьками, родичами, будинком було дуже драматичним, супроводжувалося сльозами і сумними піснями. Виносили і складали на вози весільного поїзда придане в скринях, подушки і перини. Скриня включала постіль, рушники, одяг.

«Ой скриня да й горіхова, да куди ж ти поїхала,

Чи в ліс, чи в діброву, чи до свата в комору. Гу-гу-гу».

Весільна процесія повинна була до заходу сонця відправитися в будинок молодого чоловіка, де молодят зустрічали його батьки з іконою і короваєм для благословення. По приїзді вміст скрині демонструється у хаті свекрухи: вивішується на жердку, замінюються вивішені в хаті рушники, нова скатертина стелиться на стіл. Заміжні жінки їхали прикрасити хату новими рушниками, а люди сходились подивитись, які статки надбала молода. Молодих вітали, пригощали, а потім відправляли на шлюбне ложе, яке було обладнане в коморі або іншому окремому приміщенні. Гості та родичі продовжували до ночі бенкетувати і виспівувати веселі пісні.

Другий день весілля проходить в господі нареченого.

Ранком молодій несуть снідати. Беруть, у зв'язану у вузлик хустку, горілку, воду, солодоці. В кошик саджають прикрашену живу курицю і слідкують, щоб дорогою не відняли горілку та птицю.

Співають: «Ми ж тебе (ім'я) не знали
Твого дворика питали
Посеред двора калина
Під калиною лобода
Вийди (ім'я) молода».

Після частвування, ріжуть та смажать на вогнищі курку, переодягаються у циган або жартівливі образи та бешкетують. Батьків, які одружили останніх сина чи доньку садять у візок та везуть до колодязя чи річки вмивати.

Всі гості сходилися до будинку батьків нареченого і продовжували застілля.

Свати ділять коровай серед батьків та родичів молодого. Наречена обдаровує подарунками рідних чоловіка.

Через тиждень після весілля відбувались відвідини – обряд післявесільного циклу, спрямований на зміцнення зв'язку між сватами та полегшення періоду адаптації нареченої в чужому роду. До батьків молодої приходили на гостину молода сім'я з найближчими родичами та батьки молодого. На цьому весільний обряд завершувався.

На сьогодні на обстеженій території весілля відбувається за осучасненим сценарієм, де присутність традиційних елементів визначається за бажанням наречених.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сіра Н.П. «Особливості передвесільного обряду села Мезин Чернігівської області»// Минуле і сучасне Волині та Полісся. Музейна та пам'яткоохоронна діяльність на Любомльщині та Волині. Науковий збірник. Випуск 74. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, Луцьк-Любомль. Упоряд.: Г. Бондаренко, Є. Ковальчук, О. Остапюк, С. Чибирак. Луцьк, 2023. – С. 560-564.
2. Спогади Стрижак Тетяни Миколаївни 02.04.1946 р. н., с. Мезин.
3. Спогади Сірої Олександри Семенівни 02.01.1937 р. н., с. Мезин.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Бурман Консуела Іванівна

провідний концертмейстер кафедри музичного мистецтва

Мукачівського державного університету

Екман Мирослав Сергійович

викладач по класу фортепіано, концертмейстер, композитор

Комунального закладу

«Мукачівська школа мистецтв ім. С.Ф. Мартона»

Мукачівської міської ради

НОТНЕ ВИДАННЯ «АЛЬБОМ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ» МИРОСЛАВА ЕКМАНА У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА ЗАКАРПАТТЯ

В світлі сучасної нової музики зростає прагнення молодих композиторів до показу оригінальності думки, нетипового виконавського мислення та технічної підготовки інтерпретаторів. Невипадково відкриваються нові імена, які ознаменують та репрезентують свою творчість через призму музичного мистецтва.

Яскравим прикладом у розвитку та популяризації сучасної композиторської думки і фортепіанної музики зокрема є творчий доробок сучасного молодого українського та закарпатського композитора, піаніста, педагога, концертмейстера, музичного редактора, аранжувальника та поета – Мирослава Екмана.

«Альбом фортепіанної музики» є свіжим авторським новим нотним виданням, яке характеризується оригінальністю за авторською подачею, загальною ідеєю та художньо-образним змістом. Воно є результатом багаторічної творчої та виконавської діяльності в багатовекторному русі розвитку (починаючи з 2011 до 2023 рр.).

Назва збірки не є спонтанною та довільною, а є певним творчим комплексним узагальненням. Це можливо побачити, починаючи від спеціального дизайну обкладинки видатної закарпатської поетеси та членкині Національної спілки художників України Тетяни Рибар, створеної нею картини «Верата». Сам фрагмент картини є відображенням палітри художньо-образного змісту фортепіанних творів, розміщених у нотній збірці, який ідеально втілює всю гаму та спектр почуттів, пастельну картинність у єдину сюжетну лінію образів.

Доробок видання вміщує різноманітні авторські композиції для дітей та юнацтва – невеличкі п'єси-звукообрази для здобувачів мистецьких шкіл («Колискова», «Ранкові проліски», «Пострибайчик» та ін.), які різняться за своєрідним гармонічним мисленням, нескладною фортепіанною фактурою та художнім доступним викладом, можуть бути самостійним концертним репертуаром.

Тут представлені різноманітні полі-художні звукообразні зразки фортепіанної музики.

У збірці також подаються більш складні фортепіанні твори, такі як «Музика душі», «Осінній вальс», «Зимове сяйво», «Дзвони», «Ісе рок» та ін., що є уособленням прагнення молодого автора до індивідуалізації стилю, що формує своєрідний почерк у художньо-виконавському просторі. Постійні нашарування гармонічних фігурацій на

фоні повно-октавних та регістрових звукових комплексів, що являють собою певні технічні труднощі, створюють картину художньої цілісності та єдності з душевними переживаннями, природними станами, їх миттєвими змінами та інтеграцією.

Ще однією сторінкою «Альбому фортепіанної музики» М. Екмана є п'єси-переклади, аранжовані для фортепіанного ансамблю в 4 руки – пісня «Обійми» (з репертуару гурту «Океан Ельзи») та «Hit The Road Jack» (муз. Р. Чарльза), а також переклади для фортепіано соло, які уособлюють цікавий образний стрій та відіграють визначальну роль у формуванні інтерпретаційного мислення, надаючи рис імпровізаційності («Голубка» (балада), «Елегія в джазових тонах» («Сяйво далекої зірки»)) (муз. М. Лиховид), «Фантазія на теми «Пірати Карибського моря» (муз. К. Бадельта та Х. Ціммера, обр. С. Микульця).

Збірку структуровано у порядку зростання й ускладнення технічних труднощів та фактурних особливостей у логічному співставленні художніх образів. Вона репрезентує нотний матеріал для дітей, юнацтва, студентства та більш зрілих виконавців. Різноманітні за настроями, художньою цілісністю, технічними труднощами та ідейним змістом фортепіанні мініатюри відкривають новий пласт фортепіанної музики.

Складається з трьох розділів:

1. Оригінальні твори для фортепіано соло, де вміщено у порядку зростання технічних труднощів 21 фортепіанну композицію.
2. Ансамблі-переклади та аранжування для дітей.
3. Переклади для фортепіано соло.

В кінці подано відомості про автора та короткий словник музичних термінів, що охоплює широкий спектр темпових та агогічних позначень, які зустрічаються у збірці.

Видання адресоване здобувачам мистецьких та музичних шкіл, музичних фахових коледжів та коледжів культури і мистецтв I-II, музично-педагогічних факультетів, інститутів, університетів та академій III-IV рівнів акредитації та професійних виконавців, може використовуватися як концертний виконавський репертуар.

Художньо-образна композиторська думка молодого композитора Мирослава Екмана у репрезентації нотного авторського видання «Альбом фортепіанної музики» є відкриттям та репродукцією нового інтерпретаційного мислення в історії фортепіанного мистецтва й педагогіки сучасності. Невичерпне джерело ідейної натхненності, художнього оптимізму та оздоблення відкривають перед виконавцями різноманітний спектр ліризму, наспівності, віртуозності та інноваційності інтерпретації, здатної викликати неймовірні враження та емоції на непростому виконавському шляху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Екман М. Альбом фортепіанної музики: нотне видання. Ужгород – Дрогобич: Півсвіт, 2023. 124 с. (Ноти).

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Васильєв Вадим Сергійович

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7636-8862>

аспірант кафедри менеджменту та маркетингу

Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"

(Київ, Україна)

vvasyljyev@e-u.edu.ua

+380995626167

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ МАРКЕТИНГ

Вступ. Підготовка фахівців за спеціальністю маркетинг є критично важливою для забезпечення ефективного функціонування бізнесу та економіки в цілому. Сучасні виклики, пов'язані з швидким розвитком цифрових технологій, глобалізацією ринків та змінами в поведінці споживачів, вимагають нових підходів до навчання та підготовки маркетологів. У цій статті розглядаються основні проблеми підготовки фахівців у галузі маркетингу, аналізуються останні дослідження і публікації з цієї тематики, а також виділяються невирішені питання, які потребують подальшого дослідження.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Проблема підготовки фахівців за спеціальністю маркетинг включає декілька ключових аспектів: теоретична підготовка, практичні навички, адаптація до сучасних технологічних змін та постійне оновлення знань. Сучасний ринок праці вимагає від маркетологів не лише базових знань з економіки та управління, але й глибокого розуміння цифрового маркетингу, аналітики даних, соціальних мереж, та поведінки споживачів.

Зв'язок з науковими завданнями полягає в необхідності розробки нових навчальних програм, які відповідають сучасним вимогам ринку. З практичної точки зору, ефективна підготовка фахівців дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств та сприяти розвитку економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки фахівців за спеціальністю маркетинг є актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства. Останні дослідження вказують на необхідність інтеграції новітніх технологій та методів навчання для підвищення якості освіти. Зокрема, дослідження С. В. Раєвневої, І. В. Аксьонова, Є. В. Перегуди та інших науковців підкреслюють важливість практичної підготовки студентів, що включає використання реальних кейсів та проектів у навчальному процесі [1].

Також, значна увага приділяється впровадженню цифрових технологій у навчання, що дозволяє студентам отримувати актуальні знання та навички, необхідні для роботи в сучасному маркетинговому середовищі [2]. Важливим аспектом є розвиток критичного мислення та аналітичних здібностей студентів, що сприяє їхній здатності адаптуватися до швидкозмінних умов ринку [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг досліджень, залишається декілька невирішених питань, які потребують подальшого розгляду. По-перше, це питання інтеграції сучасних технологій у навчальний процес. Хоча багато дослідників підкреслюють важливість цього аспекту, практичні рекомендації щодо його реалізації залишаються недостатньо розробленими.

По-друге, необхідно розробити більш ефективні методи оцінки якості підготовки фахівців з маркетингу. Існуючі методики часто не враховують швидкість змін у маркетинговому середовищі та не дозволяють оцінити готовність випускників до роботи в сучасних умовах.

По-третє, варто звернути увагу на питання безперервного навчання маркетингологів. З огляду на швидкі зміни у технологіях та ринкових умовах, фахівці повинні постійно оновлювати свої знання та навички. Однак, системи безперервної освіти у цій галузі досі не отримали належного розвитку.

Таким чином, підготовка фахівців за спеціальністю маркетинг є складною та багатогранною проблемою, яка потребує комплексного підходу та постійного вдосконалення навчальних програм і методів навчання.

Метою даної статті є аналіз та визначення основних проблем підготовки фахівців за спеціальністю маркетинг у сучасних умовах, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення навчальних програм і методів навчання. Основні завдання включають вивчення теоретичних основ підготовки маркетингологів, аналіз сучасних тенденцій на ринку праці, оцінку ефективності існуючих методів навчання та визначення напрямків подальших досліджень у цій галузі.

Теоретичні основи підготовки фахівців з маркетингу. Підготовка фахівців з маркетингу включає в себе декілька ключових компонентів: теоретичне навчання, практичну підготовку, розвиток аналітичних навичок та здатність до креативного мислення. Теоретична частина повинна охоплювати основні концепції маркетингу, такі як маркетингові дослідження, споживча поведінка, стратегічний маркетинг, управління брендами та цифровий маркетинг. Важливо також включити курси з економіки, менеджменту, психології та соціології, які забезпечать студентам широкий контекст для розуміння маркетингових процесів [4].

Сучасні тенденції на ринку праці. Ринок праці для фахівців з маркетингу зазнає значних змін під впливом цифрових технологій та глобалізації. Згідно з дослідженням, проведеним компанією Deloitte (2022), більшість роботодавців шукають фахівців з глибокими знаннями у сфері цифрового маркетингу, аналітики даних та управління соціальними мережами [5]. Крім того, зростає попит на спеціалістів, які володіють навичками роботи з великими даними (Big Data), вміють розробляти та реалізовувати контент-стратегії, а також мають досвід роботи з сучасними маркетинговими інструментами, такими як Google Analytics, HubSpot та Hootsuite.

Оцінка ефективності існуючих методів навчання. Один із основних методів, які використовуються в навчальних програмах з маркетингу, є кейс-стаді. Цей метод дозволяє студентам аналізувати реальні бізнес-ситуації та розробляти практичні рішення на основі теоретичних знань. Дослідження, проведене університетом Harvard Business School (2021), показує, що кейс-стаді значно підвищує аналітичні та креативні навички студентів [6]. Однак, цей метод має свої обмеження, оскільки не завжди дозволяє охопити всі аспекти маркетингової діяльності.

Іншим ефективним методом є проектне навчання, яке передбачає розробку студентами власних маркетингових проєктів під керівництвом викладачів та практиків. Проте, проектне навчання вимагає значних ресурсів та залучення досвідчених наставників, що може бути проблематичним для деяких навчальних закладів.

Напрямки подальших досліджень. Оскільки сучасний ринок праці для маркетингологів постійно змінюється, необхідно розробляти нові методи навчання, які відповідатимуть вимогам часу. Одним з таких напрямків є інтеграція в навчальні програми курсів з цифрових технологій та аналітики даних. Це дозволить студентам отримати актуальні знання та навички, необхідні для роботи в сучасних умовах.

Також важливим напрямком є розробка систем безперервного навчання, які дозволять маркетингологам постійно оновлювати свої знання та навички. Це може включати створення онлайн-курсів, участь у вебінарах, конференціях та інших заходах, присвячених новим тенденціям у маркетингу [7].

Висновки. На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Підготовка фахівців з маркетингу вимагає комплексного підходу, що включає як теоретичне навчання, так і розвиток практичних навичок.
2. Сучасні тенденції на ринку праці підкреслюють важливість знань у сфері цифрового маркетингу, аналітики даних та управління соціальними мережами.
3. Існуючі методи навчання, такі як кейс-стаді та проектне навчання, є ефективними, але потребують адаптації до сучасних вимог.
4. Необхідно розробляти нові методи навчання, що враховують швидкі зміни на ринку праці та розвиток технологій.
5. Важливим напрямком є створення систем безперервного навчання для маркетингологів.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку нових навчальних програм, які інтегрують сучасні технології та підходи, а також на оцінку ефективності різних методів навчання в умовах постійних змін на ринку праці. Важливо також проводити дослідження з метою визначення потреб роботодавців та адаптації навчальних програм до цих вимог. Це дозволить забезпечити високу якість підготовки фахівців з маркетингу та їхню конкурентоспроможність на сучасному ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавва В. М., Голованова М. А. (2019). Проблеми підготовки фахівців у навчальних закладах України.
2. Дума О. І., Мельник М. С. (2021). Національний університет “Львівська політехніка”. Новітні технології маркетингових досліджень та аналізу ринку.
3. Осадченко І., Коблик В. (2021). Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Технологія написання фахової наукової статті.
4. Kotler P., Keller K.L. (2016). Marketing Management (15th Edition). Pearson Education.
5. Deloitte. (2022). Global Marketing Trends. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/topics/marketing-and-sales-operations/global-marketing-trends/2022.html>.
6. Harvard Business Review. (2021). What the Case Study Method Really Teaches. URL: <https://hbr.org/2021/12/what-the-case-study-method-really-teaches>.
7. Chaffey D., Ellis-Chadwick F. (2019). Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice (7th Edition). Pearson Education.

Засімович О.І.,
аспірантка 3 курсу спеціальності 073 «Менеджмент»
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
заступниця директора з навчально-виховної роботи
комунального закладу «Вінницький ліцей №7
імені Олександра Сухомовського»
м.Вінниця

 <https://orcid.org/0000-0001-8831-2938>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Розгляд цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) в системі неформальної освіти є важливим аспектом сучасного управління освітнім процесом. Цифрова трансформація стала необхідністю, адже технології активно впливають на всі сфери життя суспільства, включаючи освіту. Розвиток цифрової компетентності керівників не тільки визначає їхню здатність використовувати інноваційні технології, але й формує стратегічний підхід до впровадження цифрових ініціатив у освітньому середовищі.

Сучасний *освітній управлінець* повинен бути не лише *знавцем освітніх питань*, але й *експертом у цифрових технологіях* [1, с.56]. Знання про сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій є ключовими для ефективного управління освітнім процесом. Застосування електронних платформ, відеоконференцій, систем управління освітнім процесом дозволяє керівництву не тільки забезпечувати сприятливі умови для вивчення, але й ефективно взаємодіяти з учителями та здобувачами освіти, наводити лад у роботі ЗЗСО.

Одним з важливих аспектів цифрової компетентності є *здатність аналізувати та використовувати великі обсяги даних* [2]. Застосування аналітичних інструментів дозволяє керівнику отримувати інформацію про ефективність освітнього процесу, виявляти тенденції та прогнозувати можливі виклики. Це важливо для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підвищення якості освіти.

Однак цифрова компетентність також включає в себе *аспекти кібербезпеки*. З урахуванням щоденно, а можливо й щогодинно зростаючого обсягу цифрових загроз, керівник повинен мати навички забезпечення захисту цифрових ресурсів, якими користується. Застосування сучасних засобів кіберзахисту, встановлення етичних стандартів у використанні технологій є ключовими елементами цифрової компетентності керівника ЗЗСО.

Важливою областю розвитку цифрової компетентності є *ініціювання розвитку цифрових навичок серед педагогічного колективу*. Забезпечення вчителів необхідними знаннями та навичками для успішної інтеграції цифрових технологій в освітній процес є важливим завданням. Керівник ЗЗСО може відігравати активну роль у цьому,

організовуючи навчання, тренінги для обміну досвідом та підвищення цифрової грамотності свого педагогічного колективу.

Не останню роль відіграє розгляд цифрової компетентності у *контексті інноваційних педагогічних підходів* [3, 176]. Упровадження віртуальної та доповненої реальності, інтерактивних навчальних платформ та інших цифрових інструментів розширює можливості навчання та дозволяє адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб здобувачів освіти.

Отже, розвиток цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти в системі неформальної освіти визначається не лише їхньою здатністю використовувати технології, а й інтегрувати їх у всі сфери освітнього процесу. Засвоєння цифрової компетентності стає стратегічним завданням для сучасних освітніх лідерів, оскільки саме вона розкриває нові горизонти для вдосконалення якості освіти та підготовки її здобувачів до вимог сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anderson, R., & Dexter, S. (2005). School technology leadership: An empirical investigation of prevalence and effect. *Educational Administration Quarterly*, 41(1), 49-82.
2. Selwyn, N. (2016). *Is technology good for education?* John Wiley & Sons.
3. Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2013). Removing obstacles to the pedagogical changes required by Jonassen's vision of authentic technology-enabled learning. *Computers & Education*, 64, 175-182

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

*Омелянюк Аліна,
здобувачка вищої освіти
другого магістерського рівня спеціальності 035 Філологія
Рівненський державний гуманітарний університет*

СПЕЦИФІКА КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасному цифровому світі соціальні мережі стали не тільки платформою для спілкування, але й ефективним інструментом для реалізації комунікативних стратегій. Особливості мовних засобів у цьому контексті визначають успішність взаємодії з аудиторією та досягнення поставлених цілей. Сьогодні широкої популярності набуває мережева комунікація, зокрема, соціальні мережі. Соціальна мережа – це сервіс для підтримки соціальних зв'язків в Інтернеті; мережа людей, які зустрічаються в Інтернеті для спілкування, розмішуючи інформацію та зображення, залишаючи коментарі чи надсилаючи повідомлення. Учасники можуть розширити свої особисті та ділові контакти, зв'язавшись з іншими на веб-сайтах соціальних мереж та в додатках [2, с.64]. Соціальні мережі постійно змінюються, і успішна комунікація вимагає гнучкості та адаптації до нових трендів та можливостей платформ. Це може включати в себе використання нових функцій (наприклад: Stories у Instagram чи Reels у TikTok), впровадження інтерактивних форматів.

Міжособистісна комунікація у соціальних мережах має низку переваг та недоліків. Першою перевагою такого спілкування є можливість познайомитися з різними людьми незалежно від їхнього розташування (з інших міст, країн, континентів), знайти друзів за інтересами у всьому світі. Подібні знайомства можуть виявитися корисними не тільки в особистому житті, а й у питаннях персонального просування та побудови кар'єри. Друга перевага віртуального спілкування – можливість співрозмовників бути досить відкритими, оскільки в мережі вони можуть не перейматися тим, як вони виглядають в очах інших. Третя перевага полягає в тому, що користувач соціальної мережі може до початку спілкування дізнатися інформацію про співрозмовника за допомогою особистого профілю (хоча вона і не завжди достовірна). Остання перевага: соціальні мережі – зручний майданчик для спілкування при виїзді за межі міста та країни. Для встановлення такого спілкування достатньо наявності підключення до мережі Інтернет. Слід зазначити, що поняття «дружба» у реальному житті та у соціальних мережах значно відрізняється. У реальному житті друг – це найчастіше людина, з якою багато пройдено, хто заслуговує на довіру і з ким часто і давно спілкуєшся, а в соціальній мережі друг – це будь-яка людина, яку ти додав до свого списку контактів. Основними причинами вклучення людини до свого списку друзів у соціальних мережах є: по-перше, реклама якогось товару чи послуги; по-друге, одноразова зустріч; по-третє, багаторазові зустрічі і лише, по-четверте, це дружба у реальному житті. У зв'язку з вищесказаним слід зазначити, що з усіх численних плюсах міжособистісної комунікації у соціальних мережах існує зворотний бік медалі. Наразі немає єдиної думки щодо корисності та шкоди соціальних мереж. Кожна людина сама вирішує, як і через що їй

спілкуватися, головне – визначити, яку мету людина ставить собі. Спілкуватися в соціальній мережі досить легко, але необхідно ретельно аналізувати всю інформацію, що надходить, виробляти особисту думку, перевіряти ще раз інформацію і уникати шахраїв. Для молоді важливо підключати ефективний тайм-менеджмент, оскільки Інтернет, будучи невід’ємною частиною сьогодення життя, забирає багато часу і відволікає, а часом і замінює реальне життя і спілкування [4].

Українська мова існує в Інтернеті в основному в письмовому варіанті, але в умовах інтерактивної мережевої комунікації темп промови наближений до її усного різновиду [4]. Мешканці соціальних мереж майже повністю позбавлені допоміжних (паралінгвістичних) засобів: тембру мови, акцентування частини висловлювання, емоційного забарвлення, тембру голосу, його сили, дикції, жестів та міміки. Звідси надійність мовного спілкування стає вкрай низькою, адже, на думку психологів, при звичайній комунікації в акті спілкування невербальна комунікація визначає до 55% результату [4]. Настільки глобальна нестача не могла не бути певним чином компенсована, тому спілкування в соціальних мережах все-таки не обходиться без тілесності. Насамперед було певним чином компенсовано «емоційний дефіцит» шляхом введення у віртуальне спілкування, частково типізованих емоційних реакцій – «смайликів» (від англійського «smile» – «усмішка»), які набули надзвичайно широкого поширення. Багаторазово робилися спроби привласнити та закріпити позначення певних емоційних станів за певними смайликами, проте всі вони виявилися безуспішними. Фактично на сьогодні смайлики тільки інформують про емоційно забарвлене ставлення автора до тексту, просто передаючи спрямованість і ступінь його емоцій (причому вигляд смайлика ніякого значення не має). Як бачимо, емоційна палітра дуже бідна [5]. Крім «смайликів» для компенсації тембру та акцентування частини висловлювання у віртуальному спілкуванні використовується так званий «капс» (від англійського «CapsLock» – блокування верхнього регістру клавіатури; написання фрази або частини її великими буквами), який повсюдно в Мережі трактується як підвищення голосу [1]. Недостатність або неможливість передачі в Інтернеті кольору, звуку, руху замінюється вербальними і знаковими аналогами – великою кількістю знаків оклику, «традиційно англійською лексикою», засобами з інших мовних жанрів. Новий світ і новий спосіб життя у світі вимагає і нових мовних засобів комунікації чи трансформації старих. Сленг, вироблений користувачами Інтернету, переходить у загальноживану лексику, відродження епістолярного жанру у вигляді електронного листування також має свою мовну специфіку, ігрові умови віртуального простору сприяють наближенню комунікації до гри, що на рівні мови проявляється у тяжінні до манери усного розмовного мовлення на найсерйознішому сайті [1]. Цілком можливо, що йдеться про формування нового стилю в мові – про стиль Інтернет – спілкування – який не тільки є специфічною особливістю Інтернет – спільноти, а й серйозно впливає на мовленнєву поведінку всього суспільства загалом. Нині скорочення є поширеною формою спілкування в Інтернеті. Це зумовлено тим, що обсяг інформації занадто великий і має бути переданий коротко та зрозуміло для того, щоб люди могли сприймати все легко. Особливо часто скорочення вживаються під час спілкуванні в чатах, на форумах, сайтах знайомств.

Мова стає не тільки засобом спілкування, а й засобом створення віртуальної реальності, оскільки штучні мови програмування є лише технологічним засобом, завдяки якому Інтернет працює, а справжньою мовою віртуального співтовариства виявляються природні мови аудиторії користувачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. Сучасне суспільство. 2012. Вип. 2. С. 179-184.
2. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. Вип. 16. С. 61-71.
3. Лащук Ю. І. Особливості віртуального наукового спілкування: культурологічний контекст. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2010. Вип. 27. С. 87-93.
4. Нестеренко Г. О., Тишкова О.В. Сучасні соціальні мережі як інструмент неформальної освіти. Гілея: науковий вісник. 2011. Вип. 49. С. 35-38.
5. Циховська Е. Д. Самопрезентація у соціальних мережах: акаунт у Facebook як інструмент створення іміджу. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Соціальні комунікації. 2017. № 12. С 137-147.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Вяткін Костянтин Ігорович,

к.т.н., доц.

Харківський національний університет міського господарства

імені О.М. Бекетова

vyatkin.k.i@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3002-5669>

Гончаров Роман Володимирович

магістр,

Romis200786@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2381-2298>

Цигенко Павло Сергійович

магістр,

Romis200786@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0771-1729>

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ У СИСТЕМІ МІСТОБУДУВАННЯ

Система містобудування є важливим аспектом розвитку сучасного суспільства, що безпосередньо впливає на економічні, соціальні та екологічні параметри життєдіяльності населення. У зв'язку з глобалізацією, урбанізацією та змінами клімату, сучасні міста стикаються з новими викликами, що вимагають інноваційних підходів та стратегій для забезпечення сталого розвитку.

Сучасні тенденції у містобудуванні включають зростання мегаполісів, збільшення частки населення, що проживає у міських районах, та впровадження розумних технологій для покращення міської інфраструктури. Разом з тим, зростає необхідність в адаптації міст до змін клімату, зменшенні викидів парникових газів та підвищенні стійкості до природних катастроф. Інтеграція принципів сталого розвитку, зокрема відповідність Цілям сталого розвитку ООН, вимагає нових підходів до планування, проектування та управління міськими територіями [1].

Глобальні тенденції урбанізації призводять до виникнення численних викликів, що потребують системного аналізу та розробки інноваційних рішень у сфері містобудування. Інтенсивний ріст міського населення ставить під загрозу ефективність транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури, що може призводити до погіршення якості життя мешканців [2]. Зростання кількості мешканців призводить до збільшення навантаження на дороги, громадський транспорт та транспортні вузли, що може спричиняти затори, збільшення часу в дорозі, перевантаження громадського транспорту, що в свою чергу впливає на мобільність населення та знижує ефективність економічної діяльності. Часті затори також сприяють збільшенню викидів шкідливих речовин в атмосферу, погіршуючи якість повітря в містах. Збільшення кількості

мешканців підвищує навантаження на системи водопостачання, водовідведення, електропостачання та управління відходами. Старі або недостатньо розвинені системи можуть не впоратися з новими обсягами, що призводить до перебоїв у постачанні послуг, підвищення вартості обслуговування та погіршення санітарних умов. Наприклад, недостатня пропускна здатність систем водовідведення може призводити до затоплень під час сильних дощів, що становить серйозну загрозу для здоров'я та безпеки населення. Ріст населення вимагає збільшення кількості шкіл, лікарень, дитячих садків та інших соціальних закладів. Однак швидке зростання часто випереджає можливості міських бюджетів щодо будівництва нових об'єктів. Це призводить до переповнення існуючих закладів, зниження якості освіти та медичних послуг, збільшення черг та часу очікування. Наприклад, нестача місць у школах може призводити до великих класів, що знижує ефективність навчального процесу та впливає на якість освіти. Зростання кількості мешканців вимагає будівництва нових житлових комплексів. Проте швидке та неконтрольоване будівництво може призводити до зниження якості житла, виникнення нелегальних забудов, зменшення зелених зон та погіршення загального архітектурного вигляду міст. Високі темпи урбанізації можуть також спричиняти зростання вартості житла, роблячи його менш доступним для широких верств населення. Збільшення населення призводить до зростання кількості відходів, забруднення водних ресурсів та атмосферного повітря. Знищення природних екосистем для розширення міських територій сприяє втраті біорізноманіття та погіршенню екологічного стану. Неефективне управління природними ресурсами може призвести до довготривалих негативних наслідків для навколишнього середовища.

Таким чином, інтенсивний ріст міського населення вимагає комплексного підходу до планування та управління міською інфраструктурою, що включає використання інноваційних технологій, залучення громадськості до процесів прийняття рішень та впровадження принципів сталого розвитку. Це дозволить забезпечити високу якість життя мешканців та сприятиме стійкому розвитку міських територій.

Міста є основними джерелами викидів парникових газів, які значною мірою сприяють глобальному потеплінню. Урбанізація та інтенсивна діяльність у містах створюють значні навантаження на навколишнє середовище, що проявляється у різних аспектах [3]:

1. Основна частина парникових газів у містах утворюється через транспортні засоби, які використовують викопне паливо. Автомобілі, автобуси, вантажівки та інший транспорт генерують значні обсяги вуглекислого газу (CO_2) та інших шкідливих речовин, що сприяють утворенню смогу та погіршенню якості повітря.

2. Міста споживають велику кількість енергії для обігріву, охолодження, освітлення та інших потреб. Більшість цієї енергії виробляється на основі викопних видів палива, що спричиняє викиди парникових газів. Збільшення енергоефективності будівель та перехід на відновлювані джерела енергії є важливими кроками для зменшення цього впливу.

3. В міських районах часто знаходяться промислові підприємства, які виробляють товари та послуги, одночасно генеруючи велику кількість викидів. Виробництво цементу, сталі, хімічних речовин та інших матеріалів значною мірою сприяє утворенню парникових газів.

4. Великі обсяги відходів, що утворюються в містах, є ще одним джерелом викидів парникових газів, зокрема метану, який утворюється при розкладанні органічних

матеріалів на звалищах. Ефективне управління відходами, включаючи їх переробку та повторне використання, може суттєво знизити цей вплив.

5. Адаптація міських систем до змін клімату та запобігання екологічним катастрофам є критично важливими завданнями, які потребують комплексного підходу та злагоджених дій на всіх рівнях управління. Основні напрями адаптації включають:

6. Міста повинні розробляти довгострокові плани адаптації до змін клімату, які включають оцінку ризиків та вразливостей, визначення пріоритетів та заходів для підвищення стійкості міських систем.

7. Будівництво інфраструктури, яка може витримати екстремальні погодні умови, такі як повені, шторми, спека та засуха. Це включає підвищення стійкості будівель, модернізацію дренажних систем, створення зелених зон та впровадження водозберігаючих технологій.

8. Розширення зелених зон, парків та інших природних територій у містах сприяє зниженню температури, поглинанню CO₂ та покращенню якості повітря. Збереження та відновлення біорізноманіття є важливим елементом екологічної стійкості.

9. Перехід на сонячну, вітрову, гідро- та інші види відновлюваної енергії для задоволення енергетичних потреб міст допоможе суттєво знизити викиди парникових газів.

10. Освіта та залучення громадськості до процесів прийняття рішень щодо адаптації до змін клімату є ключовими для успішної реалізації заходів. Громадяни повинні бути інформовані про ризики та можливості для зниження впливу на довкілля.

11. Використання розумних технологій для моніторингу та управління міськими системами, зокрема у сфері енергетики, транспорту та водопостачання, дозволяє підвищити ефективність та знизити екологічний вплив.

Реалізація цих заходів сприятиме зниженню вразливості міських систем до змін клімату та підвищенню їх стійкості до екологічних катастроф, забезпечуючи високий рівень якості життя для населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Urban Planning Systems: Diversity and Convergence URL: [file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF/Downloads/European Urban Planning Systems Diversity and Conv.pdf](file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF/Downloads/European+Urban+Planning+Systems+Diversity+and+Conv.pdf)

2. City initiatives. URL: https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives_en

3. Мединська Н., Маївка М. Впровадження європейських стандартів у сфері екології та енергетики в Україні. Економіка відновлення міст: 3б. матеріалів Міжнародного урбаністичного форуму. Київський національний економічний університеті імені Вадима Гетьмана. 22–23 березня 2023 року. К. КНЕУ, 2023. С. 327–329.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНТЕРНЕТ-РЕЧЕЙ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЗАХІД З ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Воєнний час в Україні породжує нові тривожні виклики: польоти БПЛ, ракетна небезпека, повітряні тривоги. За даними останніх соціологічних досліджень, Дніпропетровська область знаходиться на першому місці в Україні за кількістю повітряних тривог (більше ніж 1500 за період війни). Така повторюваність призводить до зниження рівня уваги до тривоги, пригальмованої реакції мешканців міста, ігнорування необхідності знаходитися в безпечних місцях.

Психологи (З.Фрейд, Е.Берн, Є.Льїн, Сапольські Р.) [1] називають таке явище - «пасивна реакція на небезпеку». Це одна з форм зворотної реакції на стрес, яка характеризується повною бездіяльністю. Людина відчуває повну втрату контролю, що призводить до фізичного та емоційного занепаду. Пасивна реакція є крайньою точкою діапазону реакції на стрес, поряд з такими активними формами як агресія чи втеча. Звісно, вона може не тільки загрожувати життю, але й спонукати людей до парадоксальної активної діяльності. Зрозуміло, що нехтувати попередженнями ні в якому разі не можна, тому потрібно шукати нові засоби впливу на громадян міста, які б активізували таку реакцію.

З початку воєнного стану повітряна тривога в Україні еволюціонувала: з безперервного звучання до короткострокових звукових сигналів, які попереджають про початок та кінець загрози з повітря. Альтернативними джерелами інформації про повітряну небезпеку є: Telegram-канали, телебачення, радіомовлення, інтернет-ресурси. Всі ці джерела потребують використання електронних приладів, що не завжди є можливим в певний період часу, при несприятливих умовах. Зокрема, звук сирени не завжди (і не всюди) можна почути, наприклад, на великому підприємстві, де люди працюють у місцях з підвищеним рівнем шуму, у місцях з високим рівнем звукоізоляції, безперервного виробництва. Крім того, є категорія працівників з вадами слуху, що також загострює проблему реакції на звукові сигнали тривоги.

Тому для нас виникла потреба пошуку та створення нових, ефективних засобів актуалізації реакції на небезпеку - пристроїв. Пристрій повинен бути автономним, з усіма можливими каналами зв'язку, низьким рівнем енергоспоживання, високим рівнем енергонезалежності.

Каталізатором самостійного пошуку рішення стала потреба в забезпеченні додаткової безпеки співробітників металургійного підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». За основу створення пристрою додаткового сповіщення була взята елементарна модель двокольорового світлофору, де червоне світло попереджає про повітряну тривогу, а зелене – про її відсутність. Підбір кольорів відбувався на основі проведених наукових досліджень щодо впливу кольорів на реакцію людини. Так, червоне світло має найбільшу довжину хвилі, це дозволяє бути поміченим в складних умовах. Червоне світло

асоціюється з небезпекою, викликає збудження, потребує уваги. Психологічний ефект від такого кольору - збудження та активізація людини до дій, в той час, коли зелене світло навпаки викликає стан заспокоєності та безпеки.

Нами відпрацьовано та упроваджено такий алгоритм дії:

- отримати у Міністерстві цифрової трансформації України доступ до API з інформацією про повітряну небезпеку, з можливістю відокремити дані для певного міста;
- вирішити питання з конвертації інформації про тривогу у вигляді JSON, отриманної HTTP-запитами, у світлову індикацію;
- створити автономний пристрій, який має всі можливі канали зв'язку, низький рівень енергоспоживання, високий рівень енергонезалежності.

Було опрацьовано науково-технічну літературу з проблеми (П.Кронмюлер, Х.Рафіулах, У.Сармат) [2;3]. За основу було обрано технології, які використовуються у середовищі Інтернет речей (IoT). Використання сучасних технологій, мов програмування, апаратних рішень IoT дали змогу створити експериментальний корисний прилад, простий в застосуванні, з низькою вартістю (див. рис.1).

Рис. 1. Зразок приладу для актуалізації реакції на сигнали небезпеки.

Перші зразки приладів вже впроваджені на підприємство, мають позитивні відгуки від співробітників, керівництва.

Наразі йде успішне обговорення з владою міста більш масованого впровадження приладу у місцях концентрації населення, можливого застосування приладу у побутових умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сапольські Р. Біологія поведінки /пер.з англ.. О.Любенко. Київ: Наш формат, 2024.672 с.
2. Kronmüller, P. (1971). Theory of rayleigh's law in magnetically multiaxial and uniaxial crystals. Journal de Physique Colloques. 32 (C1), pp.C1-390-C1-391.
3. Rafiullah Khan, Sarmad Ullah Khan, Rifaqat Zaheer and Shahid Khan. Future Internet: The Internet of Things Architecture, Possible Applications and Key Challenges in Proceedings of Frontiers of Information Technology (FIT). 2012, pp. 257-260.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Гrechкосій Руслан Миколайович

докторант кафедри філософії

навчально-наукового Інституту філософії та освітньої політики

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова

grechkosey.ruslan.n@gmail.com

Київ, Україна

ДОМЕНИ ЦІННІСНИХ ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

З-поміж давньогрецьких міфів є «Міф про царя Мідаса». В ньому йдеться про те, як недалекоглядному царю вдалося хитрощами отримати від Діоніса дар перетворювати на золото геть все, до чого він міг торкнутися. І аби не добра вдача поціновувача виноградної лози та розуміння глибокості мідасового бажання, то напевне фригієць вмер би з голоду. Звісно, сучасна людина не має такої магічної здатності, але все ж вона самотужки намагається перетворити все на споживчий товар, спотворюючи будь-які критерії ціннісної вартості чого б то не було та зводячи нанівець будь-які людські моральні якості, якщо це заважає «консьюмеристському кодексу». І вся трагічність такого буття полягає в тому, що чекати на спасіння від якогось умовного Діоніса сучасній людині не доводиться. І власне тому, вона стає заручником так званої «проклятої долі»: речі набувають неабиякого значення, але втрачаються смисли, цінності, сутності натомість вириваються фантоми, образи, знаки, програми, мережі, потоковий фон та шум безперервної інформації etc. Саме таким чином все рухається в бік тотальної симуляції, що тримає курс на суцільну «позитивність та штучність».

Отже, слід розпочати з того, що сьогодні всіляко пропагує та обстоює ідею всього, що підпадає під критерій «позитивного». Точніше, загальна орієнтація на позитивність стала одним із домінуючих смислів та ціннісним принципом сучасного суспільства. До прикладу, Жан Бодрійяр, обґрунтовуючи даний підхід, стверджував, що в своєму параноїдальному прагненні уникнення негативного людина починає створювати штучні «гомеостатичні системи»: винаходить «лаковані» політики «успішного успіху», формалізує та кодифікує реальні соціальні та моральні відносини etc. Вдаване сімейне благополуччя, що демонструється в соціальних мережах однотипними фотосесіями, успішність кар'єри та рівень достатку, що вимірюється останньою версією iPhone 15 Pro чи відпочинком десь в Буковелі. Позитивність стає симуляцією «суспільного блага». Але, ми ж пам'ятаємо, що за цим стоять чимало понівечених життів, сімейні трагедії, які задля хайпу надалі теж демонстративно висвічують в соціальних мережах, кредитні історії довжиною в черговий iPhone 15 Pro etc. Адже, негативне, навіть за найміцнішого бажання його приховати, не зникає: воно йде вглиб, модифікується, подібно до вірусу мутує, і підриває систему ненормальними, аморальними явищами, що в крайніх своїх формах проявляються через: тероризм, екстремізм, расизм тощо. Останні є певного роду реакції

потужної реакції соціального організму на запущену стадію хвороби. А щодо самої реакції, реагування системи соціального на ці явища: прагнення урегулювати конфлікти та суспільні відносини, привести все у належний стан та прийнятне русло призводить лише до появи ще гірших стратегій, таких, до прикладу, як культ безпеки у найрізноманітніших їх проявах. Адже, в своєму засновку ці стратегії є приреченими, оскільки тримаються на забороні будь-якого негативного прояву. Але зло не можна просто заборонити, вдавши, що його не існує. З моменту уникнення людством стратегії «добро vs зло» залишається лише найлихіша зі стратегій «зло vs зло». «Зло, таким чином, є наслідком і формою вираження тенденції до тотального контролю принципу повернення до колишнього стану та принципу лиха» [2, с.95].

Якщо біологічне тіло повністю помістити в дезінфікуючий розчин, то воно воно втратить здатність до природного захисту від інфекцій, які уможливорює природна мікрофлора організму. В такому організмі з'являються інші патології, які будуть спровоковані самим актом дезінфікування. Відтак, коли поняття добра стає не співвідносним, а тотальність спрямування на позитивне не дає можливості навіть щонайменшого усвідомлення переваг чи недоліків, розуміння «правильності» чи «неправильності» рішень на арену виходить суцільна ілюзорність та оманливість принадної підміни. Саме тому добро починає зводитися, проявлятися та функціонувати в якості моди, *mainstreamних* тенденцій, всіляких форм соціальних мереж тощо, перетворюючись на легкозамінні або постійнооновлювані віяння та ігрові форми, які пропагують «легкість та позитив». Ці віяння та правила гри закріплюються як загальна норма, в якій декларується «добро», але насправді має місце лише його ілюзія чи підміна. Суспільство палко закликає та спирається на стійкі вимоги до гуманності, справедливості, доброти. З такої позиції нормальне і є добро, тоді як ненормальне (агресія, насилля) визнається злом. І хоча ця позиція видається цілком виправданою, тут все ж таки таїться серйозна небезпека, що полягає в унеможливленні самого права судити про цінності, моральність тих чи інших дій, небезпека перетворення сформованої масами норми на свого роду стандарт, де індивідуальне і неповторне розчиняється, пригнічується, усуваючи цим людяність, яку ми хочемо захистити [3]. І власне тут, з'являється вирощений власноруч закرواتий монстр, який є вадою всього нашого сьогодення, а саме байдужість. Байдужість, відторгнення, огида – це єдина можлива реакція людей, які становлять сучасне суспільство. Висловлюючись бодрійярівським текстом: «Не тільки я сам не в змозі вирішити, що прекрасно, а що погано... єдиний захист організму – звільнення від емоційної напруги та відторгнення» [2, с. 110].

Інша грань буття в умовах «проклятої долі», розкривається за рахунок постійної втечі людини від самої себе та в намаганні вдавати власну індивідуальність через всілякі образи та демонстрацію своїх найкращих сторін: фізіологічна, інтелектуальна тощо. До прикладу, Ж. Бодрійяр пов'язує це з неспроможністю людини бути відповідальною за власне життя. Цей тягар видається їй настільки тяжким, що людина неминуче вгрузає в потоковість власних змін, але не на рівні «відживших форм», по типу пошуку себе в собі та виростання над собою завдяки ціннісним та свідомим крокам власного духовного удосконалення. Визнання цінності індивіда як основи уявлення про моральне благо призводить до розуміння того, що без здібності чи можливості ставати іншим людина рано чи пізно втрачає повноту та глибину своєї індивідуальності. Тому вибір, який робить

сучасна людина полягає у постійному створенні та обслуговуванні проявів себе та реалізації цієї здатності ставати іншим. Наразі це виражається не лише через формування та створення сторінки в соціальній мережі чи якогось чат-боту. Це вже банальність. До прикладу, в Instagram з'явилася функція створення аватара для метавсесвіту. Тепер людина може не лише демонструвати свій образ у всіляких іпостасях, але й зробити такого собі двійника-представника. Для цього вона може обрати форму обличчя, колір шкіри, довжину волосся тощо, а в подальшому редагувати цього «персонажа».

Як каже Ален Бадью: «Добро є добром, тільки поки не домагається зробити світ добрим.... Будь-яка абсолютизація сили в бік істини одразу організує та уможлиблює зло» [1, с.120]. В своїх розмірковуваннях А. Бадью пропонує відійти від будь-яких форм тотальної, уніфікованої етичної системи та орієнтуватися на співіснування різних суб'єктивних типів дії, що представляють одиничні, особливі константи свого часу. Цінність має спиратися на визнання того, що добро і зло співіснують у дуже складній і прихованій взаємодії, і справжній сенс подій може ховатися або бути захованим під маскою єдиної універсальної істини. Необхідність і можливість упізнати, розкрити подібне маскування, вивести на перший план обсценне визначається лише внутрішньою відкритістю та відданістю людини або її спраглою прихильністю до достовірного. Ми не говоримо про істинне чи реальне, адже їх давно вже не існує. Йдеться про спроби, принаймні, наближення до чогось більш чи менш вірогідного, а відповідно і ціннісного. Так, до прикладу, у сучасному світі боротьба за безпеку чи права людини є необхідною складовою життя суспільства, але при цьому за нею може ховатися прагнення тотального контролю над життям людей. І власне, розуміння цього розгортає горизонт можливих рішень чи дій на шляху до безпекових заходів, але не нівелює їх, як і не тлумить за димною сумішшю абсолютного нерозуміння.

Таким чином, на відміну від Ж. Бодрійяра, який не залишає жодного шансу безпринципній, вгрузлій в «прокляту долю» людині, А. Бадью все ж вірить у можливість прирештя «спасителя Діоніса» до сучасного Мідаса. І це спасіння він уможлиблює за рахунок формування справжніх ціннісних принципів кожною окремою людиною. Носієм та можливістю формування будь-чого справжнього, а відповідно і істинного є сама людина. Вона може бути провокатором та ініціатором істинних процесів та ситуацій. Завдяки людині формується істинна чи хибна ситуація, її достовірність чи симульованість. І лише людині властиво обирати, що вона зробить: черговий фейк чи оригінальну версію відповідну достеменності. Її думка буде вираженою та ґрунтованою на знанні чи черговим плодом *bavarderhoi* комунікації в соціальній мережі.

Для того аби стати частиною істиннісно-цінного, сучасній людині необхідна неабияка стійкість, рішучість, витримка та навіть самозречення, адже зваби сучасного світу надто міцно утримують її. Але, лише за таких умов вона здатна прийти чогось дійсно вартісного та, висловлюючись бодрійярівською лексикою, позитивного чи по-справжньому доброго. В протилежному ж випадку, все на що може розраховувати людина, це на повсюдне та тотальне розпорошення зла та вгрузання в нього. На думку А.Бадью зло просотується в тіло соціального, коли людина починає втрачати віру в справжність та істинність, коли вона некритично розповсюджує «сингулярні події» та ситуації, коли, врешті рещт, вона губить та марнує свою суб'єктивність та індивідуальність за вдаваними, штучно сконструйованими, тиражними версіями себе. Катастрофічною ситуацією і вірним пропуском у світ соціального – зла, А. Бадью вважає також абсолютизацію істини. Коли

знайдене унікальне рішення, що спрацювало в конкретній ситуації переноситься на множину можливих випадків. Він наголошує на тому, що істину не істинну цінність не можна копіювати як кліше чи формальну тотожність. Їй не властиві повтори чи продовження. Не можна – без шкоди для істини справжньої події – здійснювати плагіат у науці чи мистецтві; дублювати чи повторювати колись вдале політичне рішення без урахування історичних реалій та відповідності ситуації, що змінилися; любити людину «на автоматі», за заданими та усталеними стереотипами сприйняття.

«Етика істин не пропонує ні підкорити світ абстрактному пануванню права, ні боротися проти радикального зла, навпаки, своєю власною вірністю істинам вона намагається запобігти злу, у якому визнає виворот і тіньову грань цих істин» [1. с. 125]. Відтак, ціннісний принцип, який пропонує нам А. Бадью може бути сформульований як «боротьба за добро». Він не закликає боротися зі злом, оскільки для того аби з ним боротися, має бути чітке уявлення, сталий образ добра. А оскільки він наявний не завжди, то все що залишається людині, це постійна настанова самому собі орієнтуватися на істинність та справжність в кожній окремій ситуації.

Напевне всім відомим є шумерський епос про Гільгамеша. В ньому йдеться про володаря Урука, що надто переймається будівництвом та виведенням міських мурів, які були символом та показником статків та добробуту. При цьому, володар був абсолютно безжалісним до своїх підлеглих, які постійно трудилися і бідалися та просили богів аби ті зжалістилися над ними. Врешті-решт, після довгих поневірянь боги таки почули цей *vox clamantis* та наслали на кривдника дикуна Енкіду. Згодом вони навіть стануть кращими товаришами та побратимами, але історія не про це. Власне з даного епосу ми можемо винести повчальний момент, який полягає в тому, що людині, хоча б інколи, варто було б поступатися жаданням речей чи позірністю ілюзорної подоби себе та ризикувати бути кимось справжнім. Не невільником забаганок капіталістичної машинерії з її консьюмеристською жагою, а дозволяти собі бути людиною, індивідуальністю. Як, власне в історії про Гільгамеша та Енкіду: перший стає розумнішим, другий – чутливішим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Badiou A. (1998). *L'éthique. Essai sur la conscience du mal*. Paris, Hatier, 79 p.
2. Baudrillard J. (1990). *La transparence du mal essai sur les phénomènes extrêmes*. Paris, Espace critique, 179 p.
3. Гончаренко К. (2022). Специфіка (не)безпеки «суспільства ризику». Монографія. Феномен безпеки: соціально-гуманітарні виміри / за заг. наук. редакцією Віталія Мудракова. Хмельницький: ФОП Мельник А.А.. 332с., С. 29-37.

ЕТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ ФАНДРАЙЗИНГУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Етичні проблеми фандрайзингу включають низку дилем та викликів, які поки що не отримали належної уваги в якості предмету досліджень та соціально-філософського аналізу. Етичний ландшафт фандрайзингу є складним, оскільки містить в собі етичні рамки численних стейкхолдерів, таких як фандрайзери, донори, установи, бенефіціари. Дослідники виділяють різні аспекти етичних проблем фандрайзингу. Так, на думку Р. Шнеор і С. Тор'есен [3], етичні проблеми фандрайзингу включають використання прихильників як засобу для отримання прибутку, відсутність фокусу на соціальній користі та необхідність фінансового та етичного аудиту для забезпечення прозорості та підзвітності. І. МакКвілін та А. Сарджент [1] серед етичних проблем фандрайзингу найбільш актуальними вважають порушення Кодексу практики фандрайзингу, відсутність наукової уваги та необхідність нормативних підходів для керівництва прийняттям рішень та покращення етики фандрайзингу. На думку А. Марланд, етичні проблеми фандрайзингу включають маніпуляції, порушення конфіденційності при зборі даних та націлювання на вразливі групи населення, що викликає занепокоєння щодо чесності, прозорості та поваги в стратегіях фандрайзингу.

Фандрайзинг є важливим інструментом для залучення ресурсів, необхідних для реалізації різноманітних соціальних, освітніх, культурних та благодійних проєктів. Однак, зростання масштабів і впливу фандрайзингових кампаній породжує серйозні етичні питання. Сучасний світ стикається з низкою викликів, пов'язаних з етикою фандрайзингу, що включають прозорість, відповідальність, маніпуляцію емоціями, конфлікти інтересів і ефективність використання зібраних коштів. Розглянемо ці проблеми детальніше.

Одним із ключових етичних принципів у фандрайзингу є прозорість. Донори мають право знати, як їхні гроші використовуються, та чи досягають вони поставленої мети. На жаль, не всі організації дотримуються цього принципу. Випадки зловживань, коли зібрані кошти витрачаються не за призначенням, підривають довіру до фандрайзингових ініціатив. Відсутність детальної звітності може спричинити втрату довіри суспільства, що ускладнює подальше залучення ресурсів для важливих проєктів.

Іншою етичною проблемою є маніпуляція емоціями. Фандрайзери часто використовують емоційні кампанії для залучення донорів. Хоча це ефективний метод, він може бути етично сумнівним, якщо використовується надмірно або неправомірно. Маніпуляція почуттями страху, провини або співчуття може призвести до необдуманих пожертв. Важливо, щоб емоційні апеляції супроводжувалися чіткою інформацією про проблему та способи її вирішення, а не лише викликали емоційну реакцію.

Також практики фандрайзингу можуть створювати конфлікти інтересів, особливо коли пожертвування надходять від великих корпорацій або заможних індивідів. Організації можуть потрапити в залежність від донорів і змушені враховувати їхні інтереси, що може суперечити місії організації. Наприклад, благодійні фонди, які

фінансуються корпораціями, можуть уникати критики дій цих корпорацій або відмовлятися від підтримки проєктів, які не відповідають інтересам донорів.

Ще однією етичною проблемою є ефективність використання зібраних коштів. Донори очікують, що їхні внески будуть використані з максимальною користю. Проте деякі організації витрачають значні суми на адміністративні витрати, рекламу та зарплати працівників, що може викликати негативну реакцію донорів і зменшити їхню готовність підтримувати благодійність у майбутньому.

Відсутність консенсусу щодо того, що є добрим і злим, правильним і неправильним, функціонування амбівалентних ієрархій цінностей ще більше ускладнює етичні міркування у фандрайзингових практиках [4]. Для вирішення цих викликів пропонується використання підходу доброчесної етики як керівної рамки, що фокусується на етичних цінностях та компетентностях фандрайзерів та оптимізації етичних кодексів фандрайзингу для формування професійних чеснот і поведінки. Необхідні подальші дослідження, щоб глибше дослідити ці етичні дилеми та конфлікти для надання більш чітких рекомендацій щодо фандрайзингових практик.

Підсумовуючи, зазначимо, що етичні проблеми фандрайзингу в сучасному світі є актуальним питанням, що потребує ретельного обговорення та осмислення. Прозорість, відповідальність, етичне використання емоційних апеляцій, уникнення конфліктів інтересів та ефективне використання коштів мають бути основними принципами фандрайзингових ініціатив. Тільки таким чином можна зберегти довіру суспільства до благодійних організацій і забезпечити сталий розвиток важливих соціальних проєктів. Для подолання етичних викликів фандрайзингу, необхідний глибокий аналіз та дослідження цих питань, а також розробка нових етичних стандартів та практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. MacQuillin, I., & Sargeant, A. (2019). Fundraising ethics: A rights-balancing approach. *Journal of Business Ethics*, 160(1), 239-250. Springer Netherlands.
2. Marland, A. (2020). Yes we can (fundraise): The ethics of marketing in political fundraising. In *Yes we can (fundraise)* (pp. 178-190). Routledge.
3. Shneor, R., & Torjesen, S. (2020). Ethical considerations in crowdfunding. In *Ethical considerations in crowdfunding* (pp. 161-182). Palgrave Macmillan, Cham.
4. Wang, Y., & Su, W. (2022). The ethical issues in the fundraising industry and its governance: A virtue ethics perspective. *International Journal of Social Science*, 10(5), 9-9.

Панамаренко Дмитро Миколайович,
аспірант кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Корпоративна соціальна відповідальність є багатограним явищем, яке містить в собі глибокі етичні дилеми, що виходять за межі економічної раціональності та бізнесових стратегій. З одного боку, концепція корпоративної соціальної відповідальності закликає до альтруїзму, солідарності та відданості принципам сталого розвитку, нагадуючи компаніям про їхню роль у створенні стійких рішень для суспільства. З іншого боку, імплементація даної концепції стикається з прагматичною реальністю ринкових механізмів, де прибуток часто ставиться вище за етичні норми. Цей дуалізм створює складний етичний ландшафт, соціально-філософському осмисленню якого ще не приділено достатню увагу з боку науковців.

Корпоративна соціальна відповідальність є важливим аспектом сучасного бізнесу, що передбачає добровільне взяття компаніями на себе зобов'язань щодо соціальних, екологічних та економічних питань. Дослідники розглядають різні аспекти етичних проблем у сфері корпоративної соціальної відповідальності. Так, на думку А. Хаділкар [4], етичні проблеми у сфері корпоративної соціальної відповідальності виникають, коли компанії не проявляють справжньої зацікавленості у добробуті суспільства та навколишнього середовища, а лише використовують даний підхід як інструмент для підвищення своїх прибутків. Це може призвести до того, що компанії декларують свою відповідальність, але не роблять значущих кроків для вирішення соціальних та екологічних проблем. Відсутність щирості підриває довіру громадськості до корпоративної соціальної відповідальності та ставить під сумнів справжні наміри компаній. Л. Бойнтон [2] зауважує, що балансування лояльності, суспільних обов'язків та корпоративної адвокації може призвести до етичних дилем у сфері корпоративної соціальної відповідальності. Компанії часто змушені вирішувати суперечливі питання та враховувати інтереси різних стейкхолдерів, що може включати підтримку суперечливих заходів або прийняття рішень, які можуть бути непопулярними серед частини стейкхолдерів. В таких умовах компанії повинні проявляти високу етичну чутливість та враховувати широкий спектр наслідків своїх дій.

На думку А. Іліс, Л. Бенчеа та К. Кандідату [3], технологічний прогрес, зокрема автоматизація та роботизація, створює нові етичні проблеми для корпоративної соціальної відповідальності. Ці зміни можуть призвести до втрати робочих місць та збільшення соціальної нерівності. На думку дослідників, компанії повинні вживати проактивних заходів для забезпечення сталого та справедливого майбутнього, наприклад, інвестувати у перекваліфікацію працівників та підтримувати соціальні програми для тих, хто втратив роботу через технологічні зміни.

Б. Арункумар [1], досліджуючи корпоративну соціальну відповідальність у сфері маркетингу, підкреслює, що етичні проблеми включають питання, пов'язані з

продуктами, ціноутворенням та просуванням. Наприклад, фіксація цін, обман у рекламі та інші неетичні маркетингові практики можуть негативно вплинути на репутацію компанії та підірвати їхню соціальну відповідальність. З точки зору вченого, компанії повинні дотримуватися етичних стандартів у всіх аспектах своєї діяльності, щоб забезпечити відповідальне та чесне ведення бізнесу.

Інші етичні проблеми, пов'язані з корпоративною соціальною відповідальністю включають "greenwashing", конфлікти інтересів, прозорість і підзвітність, та ін. Розглянемо їх більш детально.

Однією з найбільших етичних проблем корпоративної соціальної відповідальності є "greenwashing", або екологічний камуфляж, коли компанії заявляють про свою екологічну відповідальність, але насправді не вживають значущих дій для покращення довкілля. Це вводить споживачів в оману, змушуючи їх думати, що вони підтримують екологічно відповідальні бізнеси, тоді як реальні дії компаній можуть бути зовсім протилежними [5]. Така практика підриває довіру споживачів і ставить під сумнів справжність корпоративних зобов'язань щодо сталого розвитку.

Корпоративної соціальною відповідальністю також може призвести до конфліктів інтересів, особливо коли корпоративні інтереси суперечать соціальним або екологічним цілям. Наприклад, компанія може одночасно фінансувати програми з охорони здоров'я та виробляти продукцію, яка шкодить здоров'ю людей. Така дуальність викликає питання про щирість корпоративних зусиль у сфері корпоративної соціальної відповідальності та може призвести до втрати довіри з боку громадськості.

Прозорість і підзвітність є критично важливими для ефективної реалізації корпоративної соціальної відповідальності. Компанії повинні відкрито звітувати про свої дії та досягнення у сфері соціальної відповідальності. Проте, на практиці, багато компаній не надають достатньо інформації про свої програми корпоративної соціальної відповідальності або звітують лише про успіхи, ігноруючи невдачі та проблеми. Це створює викривлену картину і перешкоджає оцінці реального впливу корпоративної соціальної відповідальності.

Корпоративна соціальна відповідальність також включає зобов'язання щодо забезпечення етичних умов праці та дотримання прав працівників. Проте, у багатьох випадках компанії стикаються з труднощами у впровадженні цих принципів на всіх етапах виробничого ланцюга, особливо коли виробництво переміщується до країн з менш жорстким трудовим законодавством.

Компанії, які реалізують проекти корпоративної соціальної відповідальності, можуть мати значний вплив на місцеві громади. Проте, не завжди цей вплив є позитивним. Іноді корпоративні проекти можуть порушувати інтереси місцевих жителів або призводити до соціальних конфліктів. Наприклад, будівництво великих промислових об'єктів може спричинити виселення місцевих громад або шкоду довкіллю, що суперечить принципам соціальної відповідальності.

Таким чином, корпоративна соціальна відповідальність, незважаючи на потенційні переваги, стикається з численними етичними викликами. Балансування лояльності та суспільних обов'язків, вплив технологічного прогресу на робочу силу, етичні питання у маркетингу та проблеми, пов'язані з "greenwashing", конфліктами інтересів, прозорістю та підзвітністю, створюють складний етичний ландшафт для сучасних компаній. Для того щоб корпоративна соціальна відповідальність дійсно слугувала інструментом

сталого розвитку, компанії повинні активно вирішувати ці етичні проблеми, дотримуватися високих стандартів етики та прозорості у своїй діяльності. Лише так можна зміцнити довіру суспільства та забезпечити реальний внесок у соціальний та екологічний добробут. Подальші дослідження у цій галузі допоможуть розробити ефективні стратегії для подолання етичних викликів і сприятимуть більш глибокому розумінню ролі бізнесу у створенні справедливого та сталого світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arunkumar, B. (2022). Corporate social responsibility (CSR) and ethical issues in marketing. *International Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, 10(1), 135-144.
2. Boynton, L. A. (2020). Ethical relationships and responsibilities contribute to social good. In *Ethical Relationships and Responsibilities* (pp. 31-46).
3. Ilie, A. G., Benchea, L., & Candidatu, C. (2024). Men replaced by robots? Ethical issues in response to technological developments: Challenges for CSR. *The Romanian Economic Journal*, 25(1), 161-182.
4. Khadilkar, A. S. (2020). Corporate social responsibility. In *Corporate Social Responsibility* (pp. 135-144).
5. Williams, J. (2024). Greenwashing: Appearance, illusion and the future of 'green' capitalism. *Geographical Economics Compass*. <https://doi.org/10.1111/gec3.12736>

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Капустіна Марієтта Владиславівна,
*старший науковий співробітник
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
НАПрН України,
кандидат юридичних наук, доцент*

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ З РОЗШУКУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ І ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ ОСІБ

В період повномасштабної агресії російської федерації проти України, перед органами кримінальної юстиції особливо гостро постала проблема розшуку та ідентифікації загиблих й зниклих безвісти осіб. Це пояснюється я тим, що вчинені воєнні злочини призвели та призводять до значних людських жертв, як серед військовослужбовців, так і цивільного населення нашої держави. Для розшуку та ідентифікації загиблих та зниклих безвісти осіб були впроваджені в діяльність органів кримінальної юстиції та з успіхом використовуються наступні інформаційні системи:

1) Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин – це електронна база даних, призначена для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення інформації про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, їх невідомі останки, наявність чи відсутність рішення суду про визнання осіб, зниклих безвісти, безвісно відсутніми або оголошення померлими, а також інших даних, що використовуються для забезпечення обліку осіб, зниклих безвісти, з метою їх розшуку.

Особою, зниклою безвісти за особливих обставин є особа, яка зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру. Особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у відповідному порядку, та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи.

В Реєстрі містяться відомості про: а) осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; б) невідомі тіла (останки) померлих (загиблих) осіб та пов'язані з ними речі, документи [1].

2) Електронний реєстр геномної інформації людини, який являє собою інформаційно-комунікаційну систему, що забезпечує збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, поновлення, пошук, використання і поширення (розповсюдження, передачу) геномної інформації людини. Під останньою розуміють відомості про генетичні ознаки людини.

Реєстрація геномної інформації проводиться з метою: ідентифікації осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; розшуку осіб, зниклих безвісти; ідентифікації невідоміх трупів людей, їх останків та частин тіла людини; ідентифікації осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе.

Реєстрація геномної інформації особи проводиться в декілька етапів: 1) відбір та зберігання біологічного матеріалу людини. Відбір біологічного матеріалу, полягає в сукупності таких дій, як отримання та облік отриманого біологічного матеріалу, з якого можливо встановити геномну інформацію людини. Біологічним матеріалом є тканини і

виділення тіла людини, останки померлої людини, що містять геномну інформацію людини; 2) проведення молекулярно-генетичної експертизи, яка полягає у дослідженні біологічного матеріалу особи з метою отримання її геномної інформації; 3) внесення відомостей до Електронного реєстру геномної інформації людини. До реєстру вноситься інформація, яка зазначена в реєстраційній картці особи [2].

3) Національна система біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, являє собою автоматизовану систему, що створена в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, за допомогою якої забезпечується встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснення контролю за додержанням ними правил перебування на території України. Функціонування системи забезпечується центром обробки даних, який здійснює: обробку наборів даних з відомих інформаційних систем суб'єктів національної системи; управління біометричною верифікацією та ідентифікацією осіб; верифікацію та ідентифікацію особи за біометричними даними (параметрами) особи шляхом використання баз даних біометричних шаблонів; запобігання дублікації біометричних даних (параметрів); інформаційну взаємодію суб'єктів національної системи із зовнішніми інформаційними системами [3].

4) Інформаційно-телекомунікаційна система прикордонного контролю «Гарт-1», яка являє собою сукупність програмно-технічних та телекомунікаційних засобів, що забезпечують оброблення інформації щодо прикордонного контролю осіб і транспортних засобів, які перетинають державний кордон України та автоматизований доступ до інформації, що зберігається в базах даних цієї системи. До основних функцій цієї системи належать: а) формування баз даних про осіб, які перетнули державний кордон України, осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежено право виїзду з України, осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства та суду; б) автоматизація процесів перевірки відомостей про осіб, які перетинають державний кордон України; в) надання користувачам доступу до інформації, що зберігається в системі; г) забезпечення комплексного захисту інформації, що зберігається в базах даних системи [4].

Таким чином, використання зазначених інформаційних систем протидіє новим викликам, що пов'язані з розшуком та ідентифікацією великої кількості загиблих, внаслідок дій воєнних злочинців РФ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: затв. Наказ Міністерства внутрішніх справ України 29 серпня 2022 року № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text>.

2. Положення про Електронний реєстр геномної інформації людини: затв. Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 04 серпня 2023 року № 639. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1657-23#Text>.

3. Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: затв. Постановою Кабінету Міністрів України; Положення від 27.12.2017 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-%D0%BF#Text>.

4. Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю "Гарт-1" Державної прикордонної служби України: затв. Наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 30.09.2008 № 810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-08#Text>.

Хименко Анастасія Олексіївна
аспірантка

Державного торговельно-економічного університету

НАЗК ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Для того щоб боротьба з корупцією та правопорушеннями, які пов'язані з корупцією були ефективними необхідно мати відповідний комплекс нормативно-правових актів, які заборонятимуть форми неправомірної поведінки, що завдають шкоду громадянам та державі.

Відповідно до Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки саме якісне законодавство, яке стосується кримінальної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, а також уніфікація практики його застосування є необхідними умовами належного проведення досудового розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності за корупцію, що здійснюються на підставі, у межах і у спосіб, визначені ним [1].

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції» (далі - Закон) Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агенство, НАЗК) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [2].

Відповідно до вже згаданого Закону Національне агенство здійснює фінансовий контроль, який, зокрема, включає контроль та перевірку декларацій публічних службовців, проводить моніторинг способу їх життя [2].

Варто зауважити, що запроваджена електронна система декларування допомагає забезпечувати більшу прозорість та унеможливає приховання незаконного збагачення. Тому важливо зміцнювати механізми перевірки декларацій.

Варто зауважити, що серед науковців, зокрема, кримінологів існують різні думки щодо оцінки діяльності НАЗК впродовж всього часу його існування. Одні відзначають важливість створення та функціонування цього органу, інші ж піддають критиці за низьку ефективність їхньої роботи, наприклад, О. О. Дудоров та Р. О. Мовчан.

Звертаємо увагу, що НАЗК проводить оцінку ризиків декларації відповідно до Наказу Національного агенства «Про затвердження Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», де визначені такі етапи оцінки ризиків декларації: виявлення невідповідностей (ризиків) у декларації шляхом автоматизованого порівняння відомостей, що зазначені у декларації, з відомостями, наявними у реєстрах, банках даних, інших інформаційно-комунікаційних та довідкових системах, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи, органи місцевого самоврядування, що можуть містити інформацію про об'єкти декларування, до яких Національне агенство має автоматизований доступ; виявлення інших невідповідностей (ризиків) у декларації програмними засобами Реєстру за результатами проведеного логічного та арифметичного контролю; визначення вагових коефіцієнтів виявлених у декларації невідповідностей (ризиків); розрахування показника рейтингу ризику декларації [3].

Відповідно до визначеного результату оцінки ризиків декларації обирається спосіб її перевірки. На сьогодні, Національне агентство використовує два способи перевірки: автоматизовано та уповноваженою особою НАЗК.

У Звіті роботи НАЗК за 2020-2023 рік зазначено інформацію, що впроваджено автоматизовану перевірку декларації (2023 року), тобто перевірка здійснюється програмними засобами Реєстру відомостей, що зазначені або повинні бути зазначені у декларації [4, 32].

Переваги такої перевірки полягають в тому, що можуть бути перевірені декларації: в яких відображено дані, достатні для ідентифікації членів сім'ї декларанта та об'єктів декларування; в яких відображений обсяг даних, що може бути перевірений шляхом порівняння даних декларації з реєстрами та з застосуванням певних формул, наприклад, на встановлення ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів; які подані за 2021 та наступні звітні роки (за попередні роки це зробити неможливо, оскільки у 2021 році змінилася форма декларації).

Проте, декларації, які подані суддями, суддями Конституційного Суду України не можуть бути перевірені автоматизовано, крім суддів у відставці, оскільки Законом визначено особливості перевірки декларацій, поданих вказаними категоріями декларантів [3].

Автоматизований спосіб перевірки використовують для декларацій, які мають найменший показник рейтингу ризику та містять дані, які можуть бути перевірені автоматизовано.

У свою чергу, уповноважені особи НАЗК перевірятимуть декларації, які мають найвищий рейтинг ризику та на основі повідомлень від фізичних та юридичних осіб, правоохоронних органів, журналістів-розслідувачів, які будуть інформувати про можливе декларування недостовірної інформації та відомостей.

Висновок. Національне агентство з питань запобігання корупції є головним суб'єктом, на який покладено обов'язок здійснювати перевірку електронних декларацій. Впровадження автоматизованої перевірки декларацій не лише посилить неупередженість та безсторонність такої перевірки, але й розвантажить роботу Національного агентства для його ефективної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 pp. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/cardproblem/71/> (дата звернення: 12.07.2024).
2. Про запобігання корупції: Закону України від 14.10.2014. № 1700-VII. Дата оновлення: 30.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n439> (дата звернення: 12.07.2024).
3. Порядок проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування затвердженого: Рішенням НАЗК від 5 лютого 2021 р. № 158/35780. Дата оновлення: 08.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0158-21#Text>.
4. Аналітичний звіт за результатами роботи НАЗК 2020-2023 роки. Київ. 2023. 63 с. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zvity/> (дата звернення: 12.07.2024)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПЕРІОДІВ

Виклики особливих періодів, зокрема воєнного стану, вимагають належного право регулювання питання застосування запобіжних заходів. Зазначене особливо актуально в частині впровадження спеціальних запобіжних заходів, що можуть бути застосовані до військовослужбовців. Відповідне правове регулювання є в кримінальному процесуальному законодавстві Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Вірменії, Грузії та Ізраїлю.

Такий запобіжний захід як передача військовослужбовця під нагляд командування військової частини, що визначений в ст. 143 КПК Казахстану [1] та в ст. 107 КПК Таджикистану [2]. Аналогічним запобіжним заходом є передача під військовий нагляд, що передбачено в ст. 183 КПК Молдови [3]. В ч. 3 ст. 147 КПК Туркменістану визначено що, до військовослужбовців може застосовуватися в якості запобіжного заходу нагляд за ними командування військових частин, в яких вони перебувають на службі [4]. Кримінальний процесуальний кодекс Вірменії в статті 130 передбачає такий вид запобіжного заходу як військовий контроль [5].

Проаналізувавши положення наведених вище статей кримінальних процесуальних законів різних держав можна сформулювати наступні загальні ознаки наведеного виду запобіжного заходу:

а) особа щодо якої застосовано запобіжний захід є військовослужбовцем або військовозобов'язаним (ч. 1 ст. 143 КПК Казахстану [1], ч. 1 ст. 107 КПК Таджикистану [2], ч. 1 ст. 156 КПК Туркменістану [4], ч. 1 ст. 130 КПК Вірменії [5], ч. 1 ст. 183 КПК Молдови [3]);

б) нагляд здійснює командування військової частини (ч. 1 ст. 143 КПК Казахстану [1], ч. 1 ст. 107 КПК Таджикистану [2], ч. 1 ст. 156 КПК Туркменістану [4], ч. 1 ст. 130 КПК Вірменії [5], ч. 1 ст. 183 КПК Молдови [3]);

в) завдання запобіжного заходу – забезпечити належну поведінку цієї особи та її явку за викликом органу, який веде кримінальний процес (ч. 1 ст. 143 КПК Казахстану [1], ч. 3 ст. 107 КПК Таджикистану [2], ч. 1 ст. 156 КПК Туркменістану [4], ч. 1 ст. 130 КПК Вірменії [5], ч. 1 ст. 183 КПК Молдови [3]);

г) командуванню військової частини вручається документ на підставі якого застосовано цей запобіжний захід та повідомляється про сутність підозри, обвинувачення за яким обрано цей запобіжний захід (ч. 2 ст. 143 КПК Казахстану [1], ч. 2 ст. 107 КПК Таджикистану [2], ч. 2 ст. 156 КПК Туркменістану [4], ч. 2 ст. 130 КПК Вірменії [5], ч. 1 ст. 183 КПК Молдови [3]);

г) при порушенні зобов'язань визначених запобіжним заходом командування військовою частиною зобов'язане негайно повідомити про це орган, що обрав цей запобіжний захід (ч. 3 ст. 143 КПК Казахстану [1], ч. 4 ст. 107 КПК Таджикистану [2]);

д) до особи щодо якого застосовано такий запобіжний захід можуть бути застосовані заходи, передбачені відомчими військовими дисциплінарними документами (ч. 1 ст. 143 КПК Казахстану [1], ч. 3 ст. 107 КПК Таджикистану [2], ч. 1 ст. 156 КПК Туркменістану [4], ч. 3 ст. 183 КПК Молдови [3]);

е) у період дії цього запобіжного заходу не допускається залучення до бойового чергування, несення бойової служби (ч. 5 ст. 143 КПК Казахстану [1]) або позбавляється права носіння зброї та не направляється на роботу за межі військової частини (ч. 4 ст. 183 КПК Молдови [3]).

Закон Ізраїлю «Про військову юстицію» містить ряд норм, що корелюються з заходами забезпечення кримінального провадження та цікаві в контексті їх застосування під час особливих періодів. Стаття 228 Закону Ізраїлю «Про військову юстицію» передбачає такий запобіжний захід як затримання «за високим рангом». Відповідно до ч. «а» ст. 228 Закону Ізраїлю «Про військову юстицію», солдат, який знає або має підстави вважати, що інший солдат, нижчий за рангом, вчинив злочин за який його може судити військовий суд, він може заарештувати цього солдата без ордера на арешт. Однак, згідно з ч. «б» ст. 228 Закону Ізраїлю «Про військову юстицію», особа, яка не є командиром підрозділу, до якого належить солдат, що є нижчий за рангом не може заарештовувати такого солдата, якщо вона знає, що в цьому місці присутній командир підрозділу такого солдата або військовий поліцейський [6].

Відповідно до ст. 229 Закону Ізраїлю «Про військову юстицію», офіцер може заарештувати без ордера на арешт будь-якого солдата, який бере участь у сварці, бійці або порушенні громадського порядку, навіть якщо цей солдат вищий за званням [6]. Можливість впровадження аналогічної норми до кримінального процесуального законодавства України в сучасних реаліях є дискусійною, однак заслуговує на увагу науковців.

Не менш важливим є питання проходження військової служби за призовом у разі притягнення особи до кримінальної відповідальності. Наприклад, в ч. 5 ст. 75 Кодексу оборони Грузії визначено порядок проходження військової служби за призовом у разі притягнення особи до кримінальної відповідальності, що безпосередньо пов'язане із застосування запобіжних заходів. Вказаною нормою статті визначено, що проходження військової служби за призовом продовжується у встановлений строк, якщо: а) застосовано запобіжний захід (крім позбавлення волі) та/або засуджено до покарання, що не пов'язане з позбавленням волі, за вчинення менш тяжкого злочину, (крім випадку коли щодо особи триває кримінальне переслідування - до прийняття відповідного рішення відповідним органом); б) якщо щодо особи було застосовано запобіжний захід у виді позбавлення волі але призначається покарання, що не пов'язане з позбавленням волі. Строк відбування покарання не зараховується до строку державної військової служби призовників; в) якщо щодо особи було застосовано запобіжний захід у виді позбавлення волі та винесено виправдувальний вирок. Строк відбування покарання зараховується до строкової військової служби призовника; г) якщо кримінальне переслідування буде припинено. Строк позбавлення волі (за наявності) зараховується до строку військової служби призовника, крім окремих випадків (при проведенні аналогій з українським

законодавством найбільш релевантною процедурою для визначеної в цій нормі є звільнення від кримінальної відповідальності – прим. автора) та дійового каяття [7].

Отже, на нашу думку, досліджений нами досвід Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Вірменії, Грузії та Ізраїлю щодо застосування запобіжних заходів може бути враховано при адаптації кримінального процесуального законодавства України відповідно до вимог особливих періодів. На нашу думку необхідно розглянути можливість запровадження нових видів запобіжних заходів щодо військовослужбовців для впровадження таких, що не пов'язані з позбавленням волі, мінімально обмежують права та свободи, не чинять негативного впливу на обороноздатність держави, однак здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000231> (дата звернення 15.07.2024)
2. КОДЕКСИ МУРОФИАВИИ ҚИНОЯТИИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН. № 564. Мачлиси Олии ҚТ, 03.12.1999. URL: <https://mmk.tj/content/%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8-%D0%BC%D1%83%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B8-%D2%B7%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%B8-%D2%B7%D1%83%D0%BC%D2%B3%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B8-%D1%82%D0%BE%D2%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD> (дата звернення 17.07.2024).
3. CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Republicată în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.263-269, art.855. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143537&lang=ro (дата звернення 20.07.2024).
4. Türkmenistanyň Jenaýat iş ýörediş kodeksini. Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2009 ý., № 2, 29-njy madda. URL: <https://mejlis.gov.tm/single-code/14?lang=tm> (дата звернення 15.07.2024).
5. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԻՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐԷ. Ընդունված է 2021 թվականի հունիսի 30-ին. URL: <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=154763> (дата звернення 15.07.2024).
6. חוק השיפוט הצבאי, תשנ"ו-1955 . URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/p199_078.htm (дата звернення 25.07.2024)
7. თავდაცვის კოდექსი.საქართველოს პარლამენტი. თბილისი. 21 სექტემბერი 2023 წ. N3500-XIIIმს-Хმз. URL: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5916285?publication=2#DOCUMENT:1> (дата звернення 15.07.2024)